

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Antti Tervo

LUOTTOA SOSSUSTA?

Vaasan ammattikorkeakoulun opiskelijat sosiaalisen luototuksen
mahdollisina asiakkaina

Liiketalous ja matkailu
2015

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Antti Tervo
Opinnäytetyön nimi	Luottoa sossusta? Vaasan ammattikorkeakoulun opiskelijat sosiaalisen luototuksen mahdollisina asiakkaina
Vuosi	2015
Kieli	suomi
Sivumäärä	47
Ohjaaja	Tuula Hartman

Tässä opinnäytteessä tutkittiin Vaasan ammattikorkeakoulun suomenkielisten opiskelijoiden käyttämiä opintojen rahoitusmuotoja. Vaasassa päätettiin aloittaa sosiaalisten luottojen myöntäminen vuonna 2013, mutta toistaiseksi toimintaa ei ole käynnistetty. Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, onko vaasalaisopiskelijoilla tarvetta sosiaaliselle luototukselle.

Sosiaalinen luototus on ollut käytössä Suomessa vuodesta 2002. Kunta voi myöntää sosiaalista luottoa pienituloiselle ja vähävaraiselle, joka ei muuten saa rahoitusmarkkinoilta kohtuuhintaista luottoa. Teoriaosa rakentuu sosiaalisen luototuksen ja normaalin luottosuhteen keskeisten yhtäläisyyksien ja erojen vertailun vaaraan. Maksuhäiriömerkinnän taustoihin luodaan lyhyt katsaus. Tutkimus on kvalitatiivinen kyselytutkimus, joka toteutettiin sähköisellä kyselylomakkeella. Kyselyyn vastasi 424 Vaasan ammattikorkeakouluopiskelijaa, mikä vastaa 14,4 % kohderyhmästä.

Kyselyn tulosten perusteella vaasalaiset ammattikorkeakouluopiskelijat tekevät enemmän töitä kuin muualla maassa. Kolme yleisintä rahoituslähdettä ovat opintotuki, palkkatulot ja erilaiset avustukset; opintolaina oli neljännellä sijalla. Vaasalaisopiskelijoista 63 % työskenteli opintojen ohella (koko maassa 57 %). Heistä 55 % kertoi työnteon häiritsevän opintoja usein tai joskus. Opintolainatakaus oli 56 % opiskelijoista ja lainaa oli nostonut 31 % vastaajista. Heistä 2,4 % oli rekisteröity maksuhäiriömerkintä. Vaasassa asuvista opiskelijoista 1,4 % oli maksuhäiriömerkintä ja siten opintolainan saamisen este. Mikäli saatu tulos on yleistettävissä 12 000 vaasalaiseen korkeakouluopiskelijaan, voidaan arvioida Vaasassa asuvan noin 150–180 opiskelijaa, joilla on rekisteröity maksuhäiriömerkintä. Koska he eivät pääsääntöisesti saa opintolainaa, heitä voidaan pitää potentiaalisina sosiaalisen luototuksen asiakkaina, mikäli muut sosiaalisen luoton saamisen edellytykset täyttyvät.

ABSTRACT

Author	Antti Tervo
Title	Luottoa sossusta? Vaasan ammattikorkeakoulun opiskelijat sosiaalisen luotonuksen mahdollisina asiakkaina
Year	2015
Language	Finnish
Pages	47
Name of Supervisor	Tuula Hartman

In this thesis examines the methods of financing the studies among the students of Vaasa University of Applied Sciences. The Vaasa city decided to start the social loan granting in a year 2013. Until a year 2015, hasn't the city started the loan granting. The purpose of this thesis is to examine if the students living in Vaasa has a demand of the social loaning.

The social loaning started in Finland in the beginning of the year 2002. The municipality is allowed to grant a social loan to the person with a small income and impecunious. The theoretical section of this thesis focuses on the legislation behind the social funding and the credit markets. In this theses is used the qualitative research method. The electric survey was published and sent to the Finnish speaking students of Vaasa University of Applied Sciences. The number of the answer was 424, which is 14,4 % of the amount of the Finnish speaking students in the school.

The main results of the research was that 10 person of the answerers has a payment default. 6 of them lived in Vaasa city. They aren't allowed to get the student loan. 63 % of the students were working alongside with the studies. 55 % of them answered that the working will disturb their studies often or sometimes. The student loan had taken out by 132 students of the group.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	7
1.1	Suomalaisen velkaantumisen lyhyt historia.....	7
1.2	Luottosuhteen määrittely	8
1.3	Tutkimuksen tarkoitus ja rakenne	8
1.4	Tutkimusmenetelmät ja toteutus	10
1.5	Sosiaalisen luoton asema Vaasassa	11
2	LUOTTO-OIKEUDEN PERUSTEITA	13
2.1	Luottosuhde ja sen syntyminen.....	13
2.2	Velallisen arviointi ja vakuudet	15
2.3	Luottosuhteen ominaisuuksia.....	15
2.4	Luottosuhteen häiriöt ja niihin reagoiminen	18
3	MAKSUHÄIRIÖMERKINTÄ JA HENKILÖLUOTTOTIEDOT	21
3.1	Henkilöluottotietotoiminnan historiaa	21
3.2	Luottotietojen keräämisen lainsäädäntöä	22
3.3	Maksuhäiriömerkinnän syitä ja seurauksia	23
4	SOSIAALISEN LUOTUKSEN LAINSÄÄDÄNTÖ.....	25
4.1	Tausta ja tyypilliset asiakkaat	25
4.2	Sosiaalisen luoton myöntäminen	26
4.3	Sosiaalisen luoton vaikuttavuus	28
5	TAVALLISEN LUOTON JA SOSIAALISEN LUOTON KESKEISIÄ EROJA	31
5.1	Luoton myöntäjän intressit ja perittävät kustannukset.....	31
5.2	Velallisen ominaisuudet.....	31
5.3	Luoton hoitaminen	32
6	TUTKIMUSTULOKSET	34
6.1	Vastaajien taustatiedot	34
6.2	Rahoituslähteet opintojen aikana	35
6.3	Opiskelun ohella tehtävien ansiotöiden vaikutus opiskeluun	36
6.4	Opintolainan valtiontakaus ja opintolainan nostaminen	38

6.5	Opiskelijoiden oman talouden hallinta	39
6.6	Maksuhäiriöt	39
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA TYÖN ARVIOINTI.....	41
7.1	Johtopäätökset.....	41
7.2	Jatkotutkimusaiheita	42
7.3	Opinnäytetyöprosessin itsearviointi.....	43
	LÄHTEET	45

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Opiskelijoiden käyttämät opintojen rahoitusmuodot.....	35
Kuvio 2. Opintojen ohessa työskentelyn häiritsevyys suhteessa opintoihin.	37
Kuvio 3. Opintolainatakauksen saaneiden ja lainaa nostaneiden määrä.	38
Taulukko 1. Vastaajien taustatiedot.....	34
Taulukko 2. Työssäkäynti opintojen ohella: tulot ja työnteon häiritsevyys.	36

1 JOHDANTO

1.1 Suomalaisen velkaantumisen lyhyt historia

Suomalaisilla on myyttinen maine: Suomea pidetään ainoana maana, joka maksoi toisen maailmansodan jälkeen määrätty sotakorvaukset täysimääräisinä voittajavaltioille. Vähemmän tunnettu suomalainen sankaritarina syntyi jo Suomen suuriruhtinaskunnan aikana. Ensin 1860-luvulla finanssimaailman Rothschildin mahtisukuun kuulunut Carl von Rothschild lainasi suuriruhtinaskunnalle merkittävän määrän rahaa, jolla luotiin suomalainen markkapohjainen rahajärjestelmä. Toistamiseen raharuhtinas Rothschild heltyi lainaamaan rahaa rutiköyhälle Suomelle, jota vaivasivat todella pahat katovuodet ja maata uhkasi suuri nälänhätä vuosina 1867–1868. Ilman luottoa Suomi olisi jäänyt ilman viljasatoa vuonna 1868, koska siemenviljakin oli jo syöty. Vastoin kaikkia odotuksia Venäjän vähäinen alusmaa, Suomen suuriruhtinaskunta hoiti molemmat lainat moitteetta. (Keskisarja & Kuisma 2013, 17–19; 27, 28–33.)

Todellisuus ei aina ole aivan näin ruusuinen. Ensinnäkin Suomen Asiakastieto Oy:n teettämän tutkimuksen mukaan henkilöitä, joilla on maksuhäiriömerkintä, on vuoden 2014 syksyllä tehdyn tutkimuksen mukaan jo lähes saman verran kuin ennätysvuonna 1997 (Suomen asiakastieto 2014 a). Toisaalta tuoreen tutkimuksen mukaan suomalaisten taloudellinen lukutaito on korkeatasoista. Pelkkä tieto ei tee ihmisestä taloudellisessa mielessä järkevästi käyttäytyvää olentoa. Sen lisäksi tarvitaan taloudellista asennekasvatusta. (Kalmi & Ruuskanen 2014.)

Osa velan hoidossa ilmenevistä ongelmista selittyy sosiaalisilla syillä: työttömyys, sairaus, perhetilanne eivät yleensä helpota henkilökohtaista taloudenhoitoa. Vuosina 1999–2001 toteutettiin kahdeksassa erikokoisessa kunnassa kuntakokeilu, jossa myönnettiin luottoa sosiaalisilla perusteilla sellaisille henkilöille, jotka eivät muuten saaneet kohtuuhintaista lainaa markkinoilla. Kokeilun tulokset sosiaalisen luototuksen vaikutuksesta olivat hyviä ja vuonna 2002 toiminta tuli mahdolliseksi koko maahan. Tosin kyseessä on harkinnanvarainen sosiaalityön muoto, jota kunta voi halutessaan tarjota: vuonna 2014 noin 44 % väestöstä asui kunnissa, jotka

myöntävät sosiaalista luottoa. (HE 142/2002, 4; L sosiaalisesta luototuksesta 1133/2002; Terveys- ja hyvinvoinnin laitos THL 2014, 3.)

Sosiaalisen luototuksen lainsäädäntöä ja käyttötarkoitusta kehitetään Sosiaali- ja terveysministeriön STM kehityshankkeessa. Vuonna 2012 hallitusohjelmaan kirjattiin tavoitteeksi kehittää sosiaalista luototusta siten, että se soveltuisi entistä paremmin taloudellisen avun työkaluksi äkillisten kriisitilanteiden kohdatessa. STM asetti selvityshenkilöksi Kirsti Rissasen. Selvityksen määräaika oli 31.12.2014. (Oikeusministeriö 2015.)

1.2 Luottosuhteen määrittely

Luottosuhde ja velkasuhde ovat arkikielessä toistensa synonyymejä. Oikeudellinen ajattelu tekee näiden termien kesken periaatteellisen eron. Luottosuhde on kahden osapuolen vapaaehtoinen sopimus esimerkiksi rahan lainaamisesta; velkasuhde eli velvoite voi syntyä myös muulla tavalla kuin sopimuksen perusteella. Muita tapoja ovat sopimuksen ulkoinen vahingonkorvaus (delikti) sekä perusteen etu. (Hemmo 2013, 66–68, 99–101).

Tässä opinnäytteessä tarkastellaan luottoa oikeudellisena ilmiönä sekä sen erästä erityismuotoa, sosiaalista luottoa. Tästä syystä tässä opinnäytteessä luottosuhde ja velkasuhde rajataan tarkoittamaan vain sopimukseen pohjautuvan rahavelan antamista. Lisäksi määritelmän ulkopuolelle rajataan niin sanottu luottokauppa, jolla tässä tarkoitetaan hyödykkeen myymistä luotolla siten, että ostaja saa sen ennen maksamista. Tyypillisiä tilanteita ovat esimerkiksi erilaisten palvelujen käyttö tai jälkikäteen maksettavat puhelin- tai sähkölaskut. Vaikka tilanteessa ostaja saa rahatarvoisia hyödykkeitä jo ennen maksua käyttöönsä eli myyjä luottaa saavansa maksun jälkikäteen, tässä opinnäytteessä rajataan ilmiön käsittely aiheen ulkopuolelle. Tässä opinnäytteessä ei myöskään käsitellä yritysluottoja eikä niihin liittyviä erityispiirteitä.

1.3 Tutkimuksen tarkoitus ja rakenne

Tämän opinnäytetyön avulla on tarkoitus kerätä tietoa sosiaalisen luototuksen tarpeesta Vaasan kaupungissa. Työn avulla pyritään selvittämään, kuinka moni vaa-

salaisopiskelija mahdollisesti ottaisi sosiaalista luottoa, jos sitä olisi tarjolla (tutkimusongelma). Tällä opinnäytteellä ei ole toimeksiantajaa.

Mualla Suomessa opiskelijat ovat merkittävä sosiaalisen luoton asiakasryhmä. THL:n mukaan opiskelijat ovat suurin yksittäinen asiakasryhmä kaikista sosiaalista luottoa saaneiden joukosta. Vuonna 2013 luottoa myönnettiin koko maassa 1053 henkilölle, joista yli 40 % oli opiskelijoita. Kuntia pyydettiin kyselyssä listaamaan kolme yleisintä syytä luoton myöntämiselle. Yleisimpiä olivat erilaiset henkilökohtaisen talouden kriisit, kuten kulutusluottovelat, ulosottovelat ja talouden saaminen hallintaan. Vuoden 2013 kyselyssä 29 kunnasta kolme nimesi opintolainatakauksen puuttumisen yhdeksi kolmesta tärkeimmästä syytä luoton myöntämiseksi (vuonna 2010 näin vastasi neljä kuntaa). (THL 2014, 2 ja 7.)

Varsinaisen tutkimusongelman lisäksi etsitään vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- kuinka opiskelijat rahoittavat opintonsa?
- kuinka paljon opiskelijoilla on opintolainaa tai miksi heillä ei sitä ole?

Oletuksena on, että opiskelijat eivät tunne sosiaalista luototusta menettelynä tai etuutena kovin hyvin. Verrattaessa sitä esimerkiksi opiskelijan saamiin sosiaali-
lietuuksiin (opintoraha, asumislisä ja opintolaina), tunnettuus on häviävän pientä. Näin ollen ei liene järkevää kysyä opiskelijoilta mielipidettä sosiaalisesta luototuksesta yleensä tai toisaalta halukkuutta ottaa sitä. Koska sen luottokustannukset ovat huomattavasti alemmat kuin markkinahintaisen luoton, on luonnollista, että mahdollisuus saada tällaista lainaa olisi houkutteleva. Tutkimusongelmaan haetaan vastausta kiertoteitse: kyselyn avulla selvitetään onko vastaajille myönnetty valtion opintolainatakaus ja toisaalta onko heillä maksuhäiriömerkintää Suomen Asiakastieto Oy:n rekisterissä. Jos opiskelijalla ei ole opintolainatakausta ja hänellä on voimassaoleva maksuhäiriömerkintä, voidaan häntä pitää potentiaalisena sosiaalisen luototustoiminnan asiakkaana. Tosin on huomioitava, että maksuhäiriömerkintä itsessään ei oikeuta saamaan sosiaalista luottoa. Sen lisäksi henkilön täytyy olla pienituloinen ja vähävarainen, mutta samalla kykenevä maksamaan lainasumma sovitusti takaisin (tarkemmin luvussa 4).

Luvussa 2 tarkastellaan luotto-oikeuden perusteita. Luku 3 käy läpi maksuhäiriömerkintään ja sen muodostumiseen liittyviä tekijöitä. Luku 4 keskittyy sosiaalisen luototuksen lainsäädäntöön sekä kokemuksiin sen vaikutuksista. Luvussa 5 vertaillaan tavallisen luotto-suhteen ja sosiaalisen luottosuhteen eroja lainsäädännön ja taloudellisen olemuksen pohjalta. Luvussa 6 käsitellään lyhyesti sosiaalisen luototuksen tilanne Vaasassa sekä määritellään tutkimusmenetelmät sekä kuvataan tutkimuksen toteutus yksityiskohtaisemmin. Tulokset esitellään luvussa 7 ja näistä tuloksista tehdyt johtopäätökset esitellään luvussa 8.1. Lukuun 8.2 on listattu lyhyesti perustellen muutamia jatkotutkimusaiheita ja opinnäytteen päättää itsearvio opinnäyteprosessista (luku 8.3.).

1.4 Tutkimusmenetelmät ja toteutus

Opinnäytteen teoriaosassa lähestytään tutkimuskohdetta lainopillisesta näkökulmasta. Keskeisinä työkaluina ovat olleet lainsäädäntöön ja lainvalmisteluasiakirjoihin perehtyminen. Luotto-oikeuden yleisistä opeista ja maksuhäiriömerkinnästä oikeudellisesta näkökulmasta on paljon kirjallisuutta. Johtuen sosiaalisen luototuksen marginaalisesta luonteesta, siitä ei ole varsinaista oikeuskirjallisuutta eikä asiaan liittyviä oikeustapauksia käytännössä lainkaan. Saatavilla oleva kirjallinen materiaali koostuu muutamasta tutkimusraportista sekä eri viranomaisten ohjeista luototustoiminnan aloittamiseen. Luotto-oikeuden osalta oikeustapauksia ja ennakkoratkaisuja löytyy runsaasti, mutta ne eivät ole relevantteja tämän opinnäytteen näkökulmasta. Sosiaalisen luototuksen osalta oikeustapauksia ei ole.

Empiirinen osuus on toteutettu kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusmenetelmää käyttäen. Tutkittaessa esimerkiksi yhteiskunnallista ilmiötä, kvantitatiiviset menetelmät sopivat parhaiten tutkimusaineiston keräämiseen. Määrällisen tutkimuksen avulla saadaan selville, kuinka yleinen tietty ominaisuus on tai kuinka se jakautuu tutkimusjoukon kesken. Mikäli saatu tulos on luotettava, saatu tulos voidaan yleistää koskemaan koko tutkittavana olevaa ilmiötä tai ryhmää koskevaksi ja näin tehdä johtopäätöksiä tutkittavan ilmiön laajuudesta koko kohderyhmässä. (Eliasson 2010, 28; Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavolainen 2011, 101–105.)

Tätä opinnäytettä varten kerätään oma aineisto (primääriaineisto). Tutkimus tehdään verkkopohjaisena kyselynä kohderyhmälle. Kyselyssä esitettävistä kysymyksistä yhdeksän on sellaisia, joissa vastaus on valmiina (monivalintakysymys). Viisi kysymystä muodostaa kysymyssarjan (luokka-astevalinta). Näihin viiteen valintaan vastaaja voi halutessaan liittää myös avoimen tekstivastauksen. Yhteen kysymyksen annetaan vastaus valitsemalla kyllä tai ei (opintolainan nostaminen). Kaksi kysymystä on avoimia, joihin vastaus kirjoitetaan vapaasti. Kaikkiin kysymyksiin pitää tehdä vähintään yksi, jotta ohjelma hyväksyy vastaukset. Opiskelijoiden tulonlähteitä koskevaan kysymykseen saa valita vastaukseksi kaikki sopivat vaihtoehdot. Avoimiin kysymyksiin ei ole pakko vastata.

Varsinainen tutkimusosuus toteutetaan verkkopohjaisella kyselylomakkeella (E-lomake -sovellus). Kohderyhmänä ovat Vaasan ammattikorkeakoulun suomenkielissä opetusryhmissä opiskelevat henkilöt. Vastaajille lähetetään linkki lomakkeeseen sähköpostitse. Haasteena käytettävässä kyselytutkimuksen toteutustavassa on saada riittävä määrä vastauksia, jotta saataisiin edes tyydyttävän kokoinen tutkimusotos. Etukäteisolettama on, että opiskelijat eivät pidä kyselytutkimuksiin vastaamista mielekkäänä eivätkä koe hyötyvänsä vastaamisesta mitenkään. Tavoitteena on saada yhden kuukauden aikana noin 50 oikein täytettyä vastauslomaketta, jotka muodostavat tutkimusaineiston.

Luotettavuuden kannalta tutkimuksen toteuttamistavassa on yksi heikentävä tekijä. Aiheen arkaluontoisuuden takia kyselytutkimus on tehtävä täysin anonyymisti eikä jokaiselle henkilölle voida tuottaa omaa kertakäyttöistä linkkiä. Näin ollen on mahdollista, että joku tai jotkut vastaajista vastaisivat useammin kuin kerran.

1.5 Sosiaalisen luototuksen asema Vaasassa

Vaasassa ei myönnetä sosiaalisia luottoja. Vuonna 2012 tehdyn valtuustoaloitteen (280/2012, Matias Mäkysen valtuustoaloite 25.3.2012) pohjalta asiaa selvitettiin sosiaali- ja terveyslautakunnassa. Käsittelyssä todettiin sosiaalinen luototus hyvin toimivaksi järjestelyksi ja lautakunnan esityksen johdosta perusturva johtaja nimisi työryhmän. Sen tehtävänä oli selvittää sosiaalisen luototuksen käyttöönottoa Vaasassa. Lautakunta huomautti, että luototukselle oli talousarvioehdotuksessa

ehdotettu määrärahaa jo vuosina 2010 ja 2011, mutta tuolloin ne eivät mahtuneet sovittuun menokehykseen. (Vaasan sosiaali- ja terveyslautakunta, pöytäkirja 188/2012.)

Luottojen myöntäminen oli tarkoitus aloittaa vuoden 2013 aikana. Toiminnan vaatima työmäärä arvioitiin yhden henkilötyövuoden suuruiseksi ja tästä arvioitiin aiheutuvan noin 37 000 euron vuotuiset kustannukset. Tarvittavaksi luottopääomaksi arvioitiin tarvittavan noin 200 000 euroa. Asiakkaita luototustoiminnalla olisi arvion mukaan 80–120 vuosittain. Toimintaa ei aloitettu vielä 2013 ja toistaiseksi sen aloittamisesta ei ole päätetty, sillä sekä sosiaalihuoltoon että sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämiseen liittyvä lainsäädäntö on muuttumassa olennaisesti tulevana vuosina. Esimerkiksi toimeentulotuen maksaminen siirtyy Kelan tehtäväksi vuoden 2017 alussa. (Vaasan sosiaali- ja terveyslautakunta, pöytäkirja 188/2012; Kansaneläkelaitos 2015a; Penttinen 2014.)

2 LUOTTO-OIKEUDEN PERUSTEITA

Tässä luvussa käsitellään luottosuhteen oikeudellista taustaa. Luottosuhteesta käytetään myös nimitystä velkasuhde. Luottosuhde rajataan tässä tutkimuksessa tarkoittamaan nimenomaan velaksiantoa tai velaksiottamista eikä muita velvoitteen syntytapoja (tarkemmin luvussa 1.2).

2.1 Luottosuhde ja sen syntyminen

Yleisesti luottosuhde mielletään kahden osapuolen väliseksi sopimukseksi, jossa velkoja (esimerkiksi pankki) antaa velalliselle rahaa lainaksi. Näin syntyy luottosuhde. Keskeinen ominaisuus tällaiselle oikeussuhteelle luottamus; velkoja luottaa siihen, että velallinen maksaa saamansa rahasumman takaisin sovitun mukaisesti. Kari ja Esko Hoppu (2007, 176) määrittelevät luottosuhteen tilanteeksi, jossa velkoja antaa rahamäärän velaksi velalliselle, jonka johdosta velkojalle muodostuu saamisoikeus velallista kohtaan.

Luottosuhteita voi ryhmitellä monin eri tavoin. Yksinkertaisimmillaan luottosuhteet ryhmitellään kuluttaja- ja yritysluottoihin. Tarkemmin muotoiltuna yritysluoton sijasta sopii paremmin käytettäväksi nimitys yhteisöluotto, sillä monet yhdistykset ja muut oikeushenkilöt ovat merkittävä osapuoli monissa luottosuhteissa. Kuluttajaluottona taas pidetään sellaista luottoa, jonka elinkeinonharjoittaja myöntää kuluttajalle eli yksityishenkilölle. (Kuluttajansuojalaki, myöhemmin KSL 7.1§; Aurejärvi & Hemmo 2006, 7.)

Toinen keino ryhmitellä erilaisia luottosuhteita on ottaa tarkastelutavaksi luoton lyhennysmenetelmä. Tasalyhenteisessä luotossa kaikki lyhennykset ovat yhtä suuret; lyhennyksen lisäksi maksetaan aina korkokuluja kunkin lyhennyksen erääntyessä. Annuitteettilyhenteisessä luotossa kaikki maksuerät ovat yhtä suuria. Lyhen- nys sisältää sekä koron että pääoman lyhennyksen. Laina-ajan kuluessa korkome- nojen osuus pienenee ja lyhennyksen osuus kasvaa. Bullet-lyhenteinen laina mak- setaan kerralla takaisin eräpäivänä ja laina-aikana maksetaan vain korkoja. (Aure- järvi ym. 2006, 9.)

Erilaisten rahoituslaitosten myöntämien luottojen lisäksi on olemassa epävirallisia lainarahan lähteitä. Tällaisena voidaan pitää vaikkapa lainaa sukulaiselta. Pikaisesti arvioituna tällainen laina vaikuttaa elämäntilanteelta, jolle sääntelyä ei juurikaan uloteta. Tällainen ensivaikutelma on kuitenkin väärä ja harhaanjohtava (esimerkiksi Aurejärvi ym. 2006, 91–95). Oikeudellisessa mielessä tällaista luottosuhdetta arvioidaan oikeustoimena kuten virallista luottosuhdetta. Ensinnäkin velkakirjalain (myöhemmin VKL) säännökset sääntelevät myös yksityishenkilöiden välisiä ei-virallisia lainasuhteita. Toisaalta tällaisessa velkasuhteessa – huolimatta sen epävirallisuudesta – ei voida sallia eritasoisen painostamisen käyttämistä sopimuksen teon yhteydessä (Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista, myöh. OikTL 28–33§).

Luottosuhde syntyy solmittavan luottosopimuksen pohjalta. Sopimusoikeuden yleisten periaatteiden mukaisesti sopimusten laatimisessa on sopimuskumppaneille annettu laaja sopimusvapaus; kaikesta mistä ei ole pakottavalla eli indispositiivisella lainsäädännöllä säädetty, osapuolet saavat sopia vapaasti keskenään (Hemmo 2013, 15–16). Sopimusta ei ole pääsääntöisesti välttämätöntä tehdä kirjallisena; molempia sitova sopimus voidaan tehdä suullisestikin. Tosin kirjallisen sopimuksen laatiminen helpottaa merkittävästi asia selvittämistä mahdollisissa konfliktitilanteissa. Luottosopimus on sitoumus, jolla suhteen osapuolet veloitetaan sitovasti velkasuhteeseen. Luottosopimukselle ei ole asetettu yleisesti velvoittavaa määrärajoitusta, jonka mukaan luottosopimus – toisin sanoen velkakirja – täytyisi laatia, jotta se olisi oikeudellisesti sitova. Merkittävin poikkeus pääsäännöstä on KSL:n 7.17§, jonka mukaan kuluttajaluottosopimus on laadittava kirjallisena ja siinä on mainittava tietyt asiat (tarkemmin luvussa 2.3). (Aurejärvi ym. 2006, 4.)

Ennen varsinaisen luottosopimuksen syntymistä saatetaan laatia erilaisia sitoumuksia, jotka on käsitteellisesti erotettava varsinaisesta luottosopimuksesta. Luotonantositoumus on velkojan antama oikeudellisesti sitova lupaus antaa lainaa luoton hakijalle. Tällaista luotonantositoumusta tai -lupausta käytetään esimerkiksi tilanteissa, joissa luotonhakijan vakuusjärjestelyt ovat kesken. Myös asunto-kauppatilanteissa saatetaan laatia tällainen lupaus jo ennen kauppakohteen löyty-

mistä. Sen sijaan velallisen antama luotonottolupaus ei sido velallista, vaan luotonhakija voi jättää luoton nostamatta. (Aurejärvi ym. 2006, 6–7.)

2.2 Velallisen arviointi ja vakuudet

Määritelmän mukaisesti luottosuhde vaatii syntyäkseen luottamusta. Jotta luottamus voisi luoton myöntäjän ja hakijan välille syntyä, myöntäjän täytyy tuntea lainan hakija. Lisäksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi annettujen säädösten mukaan rahoituslaitosten täytyy tuntea asiakkaansa, vaikka kyse olisi vain yksityisen ihmisen tai yhteisön tavallisesta pankkiasioinnista (Fiva 2010,12). Luottosuhdetta harkittaessa vaatimus asiakkaan tuntemisesta korostuu entisestään.

Ennen luoton myöntämistä luotonantaja haluaa tietää keskeiset seikat luoton hakijasta ja hänen taloudellisesta tilanteesta. Eri pankkien lainanhakuohjeissa kerrotaan, että lainaneuvottelujen lähtökohta on haettavan lainan käyttökohde. Pankit haluavat tiedot kaikkien hakijoiden tuloista (palkkatodistukset), tiedot nykyisistä veloista ja niiden lyhennyksistä (tiliote) sekä varallisuustiedot (verotodistus). Lisäksi pankit ohjaavat lainanhakijan tekemään oman taloutensa budjetin eli tulo- ja menoarvion ennen lainahakemuksen jättämistä. (DanskeBank 2014; Nordea 2014; Osuuspankki 2014.)

Vaikka velallinen olisi maksukykyinen ja hänen taloutensa olisi hallinnassa, saat-
taa luoton myöntäjä vaatia takaisinmaksun turvaamiseksi vakuuksia. Mahdollisessa velallisen maksukyvyttömyystilanteessa pankki tai muu rahoituksen myöntäjä saa ainakin osan lainaamastaan rahamäärästä takaisin vakuusjärjestelyn kautta. Vakuusjärjestelyn avulla luotonantaja pienentää omaa luottoriskiään. Teknisiä mahdollisuuksia vakuusjärjestelyn toteuttamiselle on useita. Tavallisimpia vakuuslajeja ovat takaus ja erilaiset kiinteät vakuudet. (Laki takauksesta ja vierasvelkapanttauksesta; Aurejärvi ym. 2006, 151–177.)

2.3 Luottosuhteen ominaisuuksia

Luottosopimus ei ole määrämuotoinen oikeustoimi, kuten luvussa 2.1 todettiin. Kuluttajaluottojen osalta sopimusvapautta on kavennettu olennaisesti. KSL 7. luvun säännökset asettavat velallisen suojaksi tietyt vähimmäisvaatimukset, joista

on sovittava kirjallisesti, että luottosopimuksesta tulisi molempia velvoittava (Aurejärvi ym. 2006, 20).

Ennen luottosopimusta luoton myöntäjän on annettava hakijalle seuraavat tiedot:

- luotonantaja
- tarjottava luotto, sen kustannukset ja tiedot takaisinmaksusta
- luoton käyttötarkoitus
- sopimusrikkomuksesta aiheutuvat seuraamukset
- tiedot kuluttajan oikeuksista.

Tiedot tulee antaa Vakiomuotoiset eurooppalaiset kuluttajaluottotiedot -lomaketta käyttäen. Se tulee antaa ”pysyvästi” – joko kirjallisesti tai sähköisessä muodossa, esimerkiksi verkkopankissa. (KSL 7.9§.)

Lisäksi luottosopimuksessa on mainittava KSL 7.9§ lisäksi:

- tiedot luottosopimuksen osapuolista
- sopimuksen muut ehdot
- edellytykset, joiden mukaan luoton peruuttamisoikeutta voi käyttää
- tiedot luottosopimuksen irtisanomisesta tai muusta päättämisestä
- tiedot oikeussuojakeinoista ja valvontaviranomaisesta.

Kuluttajalta, joka nostaa luoton, ei saa periä korkoja eikä muita maksuja, joista ei ole sovittu laaditussa luottosopimuksessa. (KSL 7.17§.)

Korkolain 3.1§ (myöhemmin KorkoL) mukaan, jos velasta ei ole sovittu maksettavaksi korkoa, sitä ei pääsääntöisesti tarvitse maksaa. Tätä kutsutaan korottomuusolettamaksi. Aurejärven ym. (2006, 57) korottomuusolettama sotii vahvasti yleistä luottokäytäntöä vastaan. Puhtaasti korottomat luotot ovat harvinaisia. Tällaisina korottomina luottoina voidaan pitää kuluttajahyödykkeiden yhteydessä markkinoitavia rahoitusmahdollisuuksia, jotka usein ovat täysin korottomia. Näin pyritään tehostamaan kaupankäyntiä, jota rahoituksen puute muutoin vaimentaisi. Lisäksi yksityishenkilöiden väliset luotot voivat olla tällaisia luottoja; näihin pätee korottomuusolettama, koska korosta ei ole lainkaan sovittu. Tapauksessa, jossa korollisuudesta on sovittu ilman mainintaa sovellettavasta korosta, lainaan sovelletaan yleistä viitekorkoa (KorkoL 3.2§; 12§).

Viivästyskoron osalta korottomuusolettamaa ei sovelleta. KorkoL 4§ perusteella laillinen viivästyskorko on KorkoL 12 § mainittu viitekorko lisättynä 7 prosenttiyksiköllä. 1.1.–30.6.2015 sovellettava viivästyskorko on 7,5 % tai 8,5 %, jos kyseessä on kaupalliseen sopimukseen liittyvä viivästys (Suomen Pankki 2015; KorkoL 4a§). Jos velan eräpäivä on ennalta sovittu, viivästyskorkoa pitää maksaa eräpäivästä alkaen (KorkoL 5§). Sen sijaan tilanteessa, jossa eräpäivää ei ole sovittu, viivästyskorkoa pitää maksaa 30 päivän päästä siitä, kun velkoja on vaatinut velkaa maksettavaksi (KorkoL 6§).

Luoton myöntämisvaiheessa sovitaan yleensä velan takaisinmaksuaikataulusta eli siitä, milloin velka erääntyy ja minkälaisissa osissa sitä maksetaan. Kuluttajaluotoissa erääntymisestä on pakko sopia, mutta muiden osalta siitä voi sopia vapaasti. Jos eräpäivää ei ole sovittu, velkoja voi vaatia velkaa maksettavaksi milloin tahansa (VKL 5§). Velkojan esittäessä tällaisen vaatimuksen, velka on maksettava kerralla kokonaan; velkojan ei tarvitse hyväksyä osasuorituksia. Jos eräpäivästä on sovittu, se sitoo molempia osapuolia eikä velkoja voi vaatia suoritusta ennen eräpäivää. Toisaalta velallisella on pääsääntöisesti oikeus maksaa luotto takaisin ennen eräpäivää. Tällöin velalliselle voi olla velvollinen korvamaan velkojalle esimerkiksi järjestelykuluja tai saamatta jääneitä korkotuloja (tarkemmin luvussa 5.3.). (Aurejärvi ym. 2006, 33–35.)

Velkojalla on toisinaan oikeus eräännyttää luotto ennenaikaisesti maksettavaksi. Maksun vaatiminen ennenaikaisesti on velallisen kannalta ankara seuraamus. Velallinen on luoton saadessaan järjestänyt oman taloutensa luottosopimuksessa sovittua silmälläpitäen. Koska seuraamus on ankara, edellytetään velkojan aloitteesta tapahtuvan eräännyttämisen perusteeksi merkittävää sopimusrikkomusta. Sellaisella tarkoitetaan esimerkiksi ei-vähäistä maksuviivästystä luoton hoitamisessa. Kerran tapahtuva viivästys on voi olla merkki myös tulevaisuudessa tapahtuvista viivästyksistä tai maksun laiminlyönnistä kokonaan. Luottotappioita rajatakseen velkojan on järkevää vaatia koko laina maksettavaksi heti. Kuluttajaluottojen osalta on omat erityissäännöksensä, milloin velkoja saa käyttää eräännyttämisoikeuttaan (KSL 33–35§).

2.4 Luottosuhteen häiriöt ja niihin reagoiminen

Luotto voi jäädä erinäisistä syistä hoitamatta. Velallisen elämässä tapahtuvat muutokset voivat häiritä tai estää luoton hoitamisen. Vaikka esimerkiksi työttömyyden tai sairauden aiheuttamien tulotason muutosten varalle neuvotaan varautumaan, ei todellisuus ole aina niin ruusuinen. Maksuhäiriöitä on aina ollut ja tulee aina olemaan; aiheutuvat luottotappiot ovat hinta niistä eduista, joita laajamittaiset luotomarkkinat suovat. Oikeudellinen arviointi ei anna painoarvoa maksuhäiriön syille, vaan menettelytavat ovat samoja, johtuu maksuvelvoitteen laiminlyönti sitten maksukyvyttömyydestä tai -haluttomuudesta. (Koulu ym. 2013, 13–14.)

Oikeustieteessä puhutaan insolvenssi- eli maksukyvyttömyysoikeudesta. Se tarkastelee maksuvelvollisuuden laiminlyönteihin ja niiden seuraamuksiin liittyvää lainsäädäntöä. Suurin osa maksuhäiriöistä johtuu nimenomaan maksukyvyttömyydestä eli velallisella ei ole käytettävissä rahavaroja maksuvelvoitteen suorittamiseen. Insolvenssioikeuden piiriin luetaan menettelyistä konkurssi, yrityssaneeraus, yksityishenkilön velkajärjestely sekä ulosotto. Toisinaan ulosottoa ei lueta kuuluvaksi insolvenssioikeuteen, koska ulosoton aloittaminen ei edellytä velallisen maksukyvyttömyyttä. Muut insolvenssimenettelyt pääsääntöisesti edellyttävät muuta kuin tilapäistä maksukyvyttömyyttä. (Koulu ym. 2013, 17–18.)

Kuten edellä luvussa 2.3. todettiin, voisi olla luotonantajan kannalta kohtuutonta, että sen pitäisi pysyä luottosuhteessa, jossa ilmenee ongelmia. Jotta ongelmat eivät kertaannu ja niistä aiheutuvat ongelmat pysyvät hallinnassa, luotonantajalla on oikeus tietyin edellytyksin eräännyttää laina. Toinen mahdollisuus rajata ongelmia luottosuhteessa on käyttää kuittausoikeutta. Kuittauksen käyttäminen edellyttää, että luotonantajalla on niin kutsuttu vastasaatava velalliselta, joka on erääntynyt ja samaa lajia kuin kuitattava velka. Esimerkiksi pankki voi tietyin edellytyksin kuitata velallisen tilivaroja, jos luotto jää hoitamatta (Aurejärvi ym. 2006, 252–253.)

Jos velallinen ei maksa erääntynyttä velkaansa velkojalle, täytyy velkojan muistuttaa velallista maksamattomasta suorituksesta ja vaatia maksua. Muistuttaminen on erityisesti velkojan intressien mukaista, sillä pahimmassa tapauksessa velka voi oikeudellisesti vanhentua, jos velkoja on passiivinen. Velasta muistuttamista kut-

sutaan vapaaehtoiseksi perinnäksi; toisaalla termi on yksityinen perintä. (Laki saatavien perinnästä, myöhemmin PerintäL; Koulun ym. 2013, 31–42.)

Mikäli vapaaehtoinen perintä ei tuota toivottua tulosta eli velallinen ei edelleenkään maksa erääntyntä velkaansa, velkoja siirtää saatavan niin kutsuttuun oikeudelliseen perintään. Velkoja voi hoitaa molempia edellä mainittuja perintätoumia itse tai antaa ne perintäammattilaisten hoidettavaksi. Velkoja tekee toimivaltaiselle tuomioistuimelle haastehakemuksen, jolla se velkoo saatavaansa velalliselta. Mikäli velallinen ei perustellusti kiistä maksuvelvollisuuttaan eikä vaatimus ole selkeästi perusteeton, antaa tuomioistuin maksutuomion, jossa vahvistetaan velkasuhde ja sen pohjalta veloitetaan velallinen maksamaan velan erääntynyt osa. (PerintäL; Koulun ym. 2013, 52–53 ja 177.)

Mikäli velallinen ei edelleenkään maksa velkaansa, velkoja voi hakea maksutuomion perusteella suoritusta saatavalleen ulosoton kautta. Tällöin ulosottovirastossa työskentelevä ulosottomies määrätään huolehtimaan velan ulosmittauksesta. Ulosottomies lähettää velalliselle maksukehotuksen. Jos velallinen maksaa, ulosoton rooli päättyy tähän. Jos velallinen ei maksa, velka ulosmitataan erilaisin pakotoimin velallisen omaisuudesta tai tuloista. (Koulun ym. 2013, 52–53.)

Hyväkään ulosottomies ei saa varattomalta ja tulottomalta velalliselta ulosmitattua mitään. Maksuhaluttomalta velkoja saa insolvenssijärjestelmän avulla omansa, mutta paraskaan järjestelmä ei luo velalliselle maksukykyä. Näin ollen osa hoitamattomista veloista realisoituu luottotappioiksi luotonantajan harmiksi. Vaikka velallinen tunnetaan ja hänen maksukykyensä selvitetään ennen luottosuhteeseen ryhtymistä, paras valmistautuminen tai hyvälaatuiset vakuudet eivät aina velkojaa auta. (Koulun ym. 2013, 14 ja 16.)

Velallisen varattomuuden takia epäonnistuneen ulosoton lisäksi velkoja saattaa menettää saatavansa joko kokonaan tai osittain eri insolvenssimenettelyissä. Konkurssitilanteessa on tyypillistä, että varsinkin tavalliset velkojat saavat jakoosuutena saatavalleen vain murto-osan alkuperäisestä saatavasta – jos ollenkaan. Koulun ym. (2013, 56) mukaan tyypillinen jako-osuus etuoikeudettomalle saatavalle on keskimäärin 4–5 % alkuperäisen saatavan määrästä. Syynä tälle on, että

varoja konkurssipesässä on usein huomattavan vähän suhteessa velkoihin ja toisaalta ne velkojat, joilla on jokin vakuusoikeus tai muu etuoikeus saatavallaan, saavat suorituksen ennen muita velkojia. (Koulu ym. 2013, 54–57.)

Yrityssaneerauksessa tavallinen velkoja saa tyypillisesti huomattavasti suuremman suorituksen kuin konkurssissa. Tuomioistuimen vahvistaman saneerausohjelman pohjalta sovitaan velkojen leikkaamisesta velallisen maksukykyä vastaavaksi (niin kutsuttu akordi) sekä aikataulusta, jonka mukaan saneerattuja velkoja hoidetaan. Vakuusvelkoja ei pääsääntöisesti leikata lainkaan. Muutoin velalle asetettu vakuus menettäisi merkityksensä. Velan leikkaamisen sijaan maksuaikaa voidaan pidentää tai korkoa alentaa. Tyypillinen akordi on 50–70 %; kääntäen sanottuna velkojat saavat 30–50 % suorituksen. Ohjelman vahvistamisen jälkeen velkoja ei saa vaatia suoritusta leikatulle osalle. Saneeratun osan luotonantaja kärsii luottotappiona. Samankaltainen menettely on vapaaehtoinen velkasovittelu. Siinä velkoja antaa osan veloista anteeksi turvatakseen velallisen maksukyvyn ja varmistaa osan lainapääoman palautumisesta. (Koulu ym. 2013, 57–64.)

Yksityishenkilön velkajärjestelyssä ylivelkaantuneen ihmisen kaikki velat järjestellään samalla kertaa niin, että käräjäoikeuden vahvistaman maksuohjelman päätyttyä talousvaikeuksiin joutunut saa uuden alun. Ohjelmaa varten lasketaan maksuvara, jonka puitteissa velallinen tekee suorituksia velkojille. Ohjelman kesto on tavallisesti noin 5 vuotta. Mikäli velallisella ei ole ollenkaan maksuvaraa eli tuloista ei jää pakollisten menojen jälkeen lainkaan rahaa käytettäväksi velkojen maksuun, velkajärjestely voidaan toteuttaa nk. nollaohjelmana. Muttilaisen tutkimuksen (2007, 16) mukaan yli 40 % vuonna 2005 velkajärjestelyyn päässeistä ei ollut lainkaan maksuvaraa. Ne velalliset, joilla maksuvara muodostui ansiotuloista, velkojat saivat enemmän suorituksia saatavilleen (keskimäärin 8 % alkuperäisestä saatavasta). Osalla maksuvara muodostui pelkästään omaisuuden realisoinnista. Heidän osaltaan suoritukset jäivät vain yhteen prosenttiin velkojen kokonaismäärästä. Otettaessa huomioon kaikki velkajärjestelyyn päässeet – myös vaila maksuvaraa olevat, jäivät suoritukset kokonaisuudessaan lähes olemattomiksi. Tällöin velalliset saavat maksettua veloistaan vain noin yhden prosentin. (Niemi 2014, 220–221; Muttilainen 2007, 16–18.)

3 MAKSUHÄIRIÖMERKINTÄ JA HENKILÖLUOTTOTIEDOT

Jos velallinen hoitaa huonosti luottosuhteeseen liittyvät velvoitteet, voidaan hänelle tietyin edellytyksin rekisteröidä maksuhäiriömerkintä luottotietorekisteriin. Tässä luvussa kerrotaan merkinnän edellytyksistä ja vaikutuksista.

3.1 Henkilöluottotietotoiminnan historiaa

Luottotietoja on kerätty Suomessa jo yli sata vuotta. Vuonna 1906 joukko liikelämän keskeisiä vaikuttajia perusti Suomen Luotonantajyhdistys ry:n. Yhdistyksen tehtävänä oli alkaa kerätä systemaattisesti tietoja yritysten ja yksityishenkilöiden varallisuudesta ja käyttäytymisestä luottomarkkinoilla. Alussa toiminta oli varsin hidasta; luottopäätöksen saaminen saattoi kestää viikkoja. (Parpola & Kiljala, 7.)

1970-luvulla tapahtui suuria muutoksia luottotietojen keräämisen liittyvässä lainsäädännössä. Siihen asti oli kerätty varsin yksityiskohtaista tietoa yritysten ja yksityishenkilöidenkin kaikesta varallisuusasemaan liittyvästä. Tuolloin yksityisyyden suoja nousi voimakkaasti pinnalle eikä pidetty sopivana, että ihmisten varallisuustietoja kerätään järjestelmällisesti. Lakimuutosten jälkeen sallittiin vain niin kutsuttujen negatiivisten luottotietojen kerääminen ja tallentaminen. Tämän jälkeen luottotietojärjestelmään on yksityishenkilöiden osalta kerätty tietoja vain maksuhäiriöistä. (Parpola ym. 2005, 7.)

Seuraavat suuret muutokset ajoittuvat 1980-luvun loppupuolelle. Uudistetun lain mukaan luottotietojärjestelmään tehtävästä rekisteröinnistä piti ilmoittaa yksityishenkilölle. Samalla annettiin rekisteröidylle oikeus tarkastaa rekisteröidyt tiedot maksutta kerran vuodessa. (Parpola ym. 2005, 102.)

Tietokoneaika toi luottotietojen käsittelyyn kaivattua nopeutta ja tehokkuutta niin paljon lisää, että tietoja saatettiin alkaa rutiininomaisesti tarkistaa. Taakse jäi aika, jolloin pankissa ei ”ehditty” tarkastaa luotonhakijan tietoja, kun 1980-luvun kasinohuimassa ihmisillä oli liian kiire kuluttamaan (Parpola ym. 2005, 117–118).

Parpolan ym. (2005, 133) arvion mukaan villinä kukoistanut kasinotalouden kulusvimma ja sääntelystä vapautuneet luottomarkkinat yhdistettynä huonosti toimivaan luottotietojärjestelmään ruokkivat osaltaan ylivelkaantumista 1980- ja 1990-lukujen taitteessa. Ylivelkaantumisen yhteiskunnallisiin ongelmiin herättiin vähitellen; vuonna 1993 säädettiin lait yrityksen saneerauksesta ja yksityishenkilön velkajärjestelystä.

3.2 Luottotietojen keräämisen lainsäädäntöä

Luottotietojen keräämisen keskeinen tarkoitus on varoittaa luotonantajia myöntämästä lainaa henkilöille, joilla on ollut häiriöitä aiemmissa luottosuhteissa. Tar kastamalla säännönmukaisesti luotonhakijoiden luottotiedot luottotoiminnan harjoittaja pystynee paremmin hallitsemaan riskejä ja ainakin osittain estämään niitä ennakolta. (Niemi 2014, 43–44.)

Luottotietojen keräämisestä säädetään luottotietolaissa (527/2007, myöh. LTL). Lain mukaan henkilöluottotietoja ovat tiedot luonnollisen henkilön luottoihin liittyvät tiedot sekä samassa yhteydessä tallennettavat henkilö- ja toimintakelpoisuustiedot (LTL 3.1.6§). Samassa yhteydessä on huomattava, että henkilötietolaki määrittelee henkilötiedoksi kaikki tiedot, joista luonnollinen henkilö tai hänen perheensä voidaan tunnistaa (Henkilötietolaki 523/1999, myöh. HetiL). Luottotietojen kerääjän kokoamista tiedoista muodostuu henkilörekisteri. Niemi (2014, 44) määrittelee luottotietotoiminnan maksuhäiriö- yms. tietojen systemaattiseksi keräämiseksi siten, että tarkoituksena on myydä tietoja ulkopuolisille.

Luottotietorekisteriin voidaan kerätä nimi- ja yhteystiedot sekä henkilötunnus tai vastaavasti syntymäaika ja -paikka. Rekisteröidyn toimiminen yrityksissä vastuuhenkilönä voidaan tallentaa. Holhousrekisteristä ilmenevät tiedot ovat julkisia, joten rekisteröidyn holhouksenalaisuus voidaan myös tallentaa luottotietojärjestelmään. Lisäksi henkilön itse pyytämän luottokiellon saa luonnollisesti merkitä rekisteriin. (LTL 12§.)

Maksuhäiriötietoina voidaan luottotietojärjestelmään tallentaa LTL 13§ perusteella muun muassa seuraavia tietoja:

- tieto rekisteröidyn konkurssista tai yrityssaneerauksesta
- vahvistettua tai vireillä olevaa velkajärjestelyä koskevat tiedot
- maksun laiminlyönti, joka on vahvistettu lainvoimaisella tai yksipuolisella tuomiolla
- ulosotosta annettu estetodistus (varattomuuseste) tai pitkäkestoinen ulosotto (ulosottomenettely kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään 18 kuukautta)
- kuulusrekisteriin merkitty julkinen haaste.

Lisäksi kulutusluottoon liittyvän maksuhäiriön saa velkoja ilmoittaa maksuhäiriö edellyttäen, että maksu on myöhästynyt vähintään 60 päivää alkuperäisestä eräpäivästä. Lisäksi laadittuun kulutusluottosopimukseen on täytynyt kirjata maininta maksuhäiriötietojen luovuttamisesta. Samoin velkojan on pitänyt lähettää maksukehoitus velalliselle vähintään 21 päivää ennen tietojen luovuttamista luottotietorekisterin pitäjälle. Jos velallinen maksaa tällaisen erääntyneen saatavan, pitää velkojan ilmoittaa saamastaan suorituksesta luottotietorekisterin pitäjälle. (LTL 13.1.5§ ja 14 §.)

3.3 Maksuhäiriömerkinnän syitä ja seurauksia

Luotonantaja tekee päätöksen luoton myöntämisestä tai epäämisestä aina kokonaisharkinnan perusteella. Yhtenä työkaluna myöntämisharkinnassa ovat systemaattisesti kerätyt luottotiedot. Vaikka merkintä luottotietorekisterissä ei ole este luoton myöntämiselle, se lähes säännönmukaisesti johtaa lainahakemuksen hylkäämiseen. Jos luoton myöntäjä merkinnästä huolimatta antaa luoton, on taustalla yleensä jokin muu kuin puhtaasti liiketaloudellinen peruste. Toisaalta merkintöjä on monen tasoisia: mikäli henkilö on vastuuhenkilönä yrityksessä, jolle on vahvistettu yrityssaneerausmenettelyn mukainen velkojen järjestelyohjelma ja tästä on merkintä luottotietorekisterissä, ei merkintä välttämättä estä luoton myöntämistä. (Koulu ym. 2013, 24–26.)

Henkilö, jolla on rekisteröity maksuhäiriö, jää normaalien luottomarkkinoiden ulkopuolelle. Tällöin mahdollisuudet saada lainaa ovat lähinnä sosiaalisen luotonannon varassa. Tällaisia ovat edellä esitellyt sosiaalinen luototus ja Takuu-Säätiön takaustoiminta. (Koulu ym. 2013, 26.)

Maksuhäiriömerkintä vaikeuttaa arkielämää monin tavoin. Luonnollinen vaikutus on luotonsaannin vaikeutuminen tai estyminen kokonaan. Tavallisten pankkilainojen lisäksi tähän ryhmään lukeutuvat muun muassa pikaluotot, osamaksukauppa ja erilaiset kulutusluotot. Myös palvelut, joissa laskutetaan jälkikäteen toteutuneen käytön perusteella, saattavat karata rekisteröidyn ulottumattomiin. Tällaisia ovat esimerkiksi matkapuhelinliittymä ja internetyhteys ja osa vakuutuspalveluista. Rekisteröinnillä on suuri vaikutus myös vuokra-asunnon saamiseen. Erityisesti luottotiedoissa olevat merkinnät, joiden syynä ovat vuokratästit, vaikeuttavat asunnon hankkimista merkittävästi. Myös työpaikan saanti saattaa vaikeutua, sillä tehtävissä, joissa esimerkiksi käsitellään rahaa, arvokasta omaisuutta tai työskennellään valvomattomina asiakkaan tiloissa, työnantajalla on yleensä oikeus tarkistaa työntekijän luottotiedot. Merkintä luottotiedoissa ei tällaisissa tilanteissa ainaakaan edistä työpaikan saamista. (Kuluttajaliitto 2015.)

4 SOSIAALISEN LUOTUKSEN LAINSÄÄDÄNTÖ

Henkilö, jolla on rekisteröity maksuhäiriömerkintä, jää usein kokonaan kohtuuhintaisen, markkinaehtoisen rahoituksen ulkopuolelle. Tällöin yksi ratkaisu henkilön taloudelliseen umpikujaan voi olla kunnan myöntämä sosiaalinen luototus.

4.1 Tausta ja tyypilliset asiakkaat

Sosiaalisen luototuksen järjestämisestä kunnissa säädetään lailla. Laissa sosiaalisesta luototuksesta (1133/2002) on keskeiset säädökset, jotka liittyvät käytännön järjestelyihin ja toimintaan. Myös muissa laeissa on yksittäisiä säädöksiä, jotka liittyvät aihepiiriin; esimerkiksi kotikuntalain (201/1994) perusteella määräytyy henkilön kotikunta.

Sosiaalisen luottotoiminnan perimmäinen tarkoitus on edistää ihmisten ja perheiden itsenäistä taloudellista selviämistä arjessa sekä ehkäistä taloudellista syrjäytymistä ja ylivelkaantumista (L sosiaalisesta luototuksesta 1§). Sosiaalisen luoton tarkoitus on lisäksi edistää yhdenvertaisuutta siten, että ylivelkaantuneet ja maksuhäiriömerkinnän saaneet voisivat palata normaaleille luottomarkkinoille (Iivari, Piirainen & Siltaniemi 2002, 101). Tällä hetkellä ongelmana on, että sosiaalinen luototus ei ole kaikkien saatavilla. Sosiaalista luottoa tarjosi vuoden 2013 lopussa 29 kuntaa Suomen 320 kunnasta (THL 2014). Toisaalta väestöllinen kattavuus on huomattavasti suurempi kuin lukumäärän perusteella voisi olettaa; sosiaalista luototusta tarjoavissa kunnissa asuu noin 45 % väestöstä.

Vuonna 2013 kunnat myönsivät sosiaalista luottoa 1053 henkilölle. 2010 tehdyn kyselyn mukaan luottoa sai 780 ihmistä. Vastaavasti vuonna 2007 vastaava määrä oli 594. Noin 40 % sosiaalista luottoa saaneista oli opiskelijoita, 35 % palkansaa-jia ja noin 15 % eläkeläisiä. (THL 2014, 2.)

Tyypillisesti sosiaalisen luototuksen käyttötarkoitus liittyy jollakin tavalla luoton hakijan taloudellisen tilanteen parantamiseen. Lainalla usein saneerataan vanhoja velkavastuita eli järjestellään ne uudeksi järkevämmiin hallittavaksi kokonaisuudeksi. Tällöin velallisen taloudellinen asema paranee, etenkin jos saneerattavat

velat ovat korkeakorkoisia kulutusluottoja. On kuitenkin huomattava, että sosiaalinen luotto ei nimestään huolimatta ole sosiaaliavustus, vaan laina, joka täytyy maksaa takaisin. Sosiaalinen luotto ei siis itsessään vähennä luoton saajan velkaantumista, vaan hyvin onnistuessaan parantaa luotonsaajan taloudellista asemaa pienentyvien lainanhoitokustannusten kautta. (Iivari ym. 2002, 35; THL 2014, 3.)

4.2 Sosiaalisen luoton myöntäminen

Kunta voi itse päättää sosiaalisen luottotoiminnan aloittamisesta. Samalla kunnan pitää määritellä myöntämisperusteet. Luottotoiminnan aloittamisesta päättää kunnan- tai kaupunginvaltuusto. Käytännön luottotustoimintaa hoitaa sosiaalitoimi yhdessä talous- ja velkaneuvonnan kanssa. Päätöksentekijänä luottopäätöksissä toimii aina sosiaalityöntekijä; onhan kyseessä sosiaalihuollon yhdestä työkalusta. (L sosiaalisesta luototuksesta 2§).

Laatiessaan sosiaalisen luoton myöntämisperusteita, kunnalla on varsin laaja harkintavalta. Kunta voi itsenäisesti päättää kenelle lainaa myönnetään ja millä edellytyksin, kuinka paljon lainaa myönnetään sekä kuinka pitkä on laina-aika. THL:n kuntakyselyn mukaan laina-aika vaihteli 3 kuukaudesta 5 vuoteen. Vastaavasti lainan euromääräiset rajat oli asetettu 2 000–15 000 euron välille. Lainsäädäntö ei aseta eikä toisaalta lainvalmisteluasiakirjoista ilmene mitään suositeltavaa ala- tai ylärajaa myönnettävän luoton määrälle. Luottoa myöntävät kunnat päättävät myönnettävien lainojen suuruuden varsin itsenäisesti. Vuonna 2013 keskimääräinen lainasumma oli 3 500 euroa. Laina-aikojen pituudesta ei kerätty tietoja. (THL 2014, 2 ja 4; L sosiaalisesta luototuksesta; HE laiksi sosiaalisesta luototuksesta 142/2002.)

Ennen luoton myöntämistä pitää selvittää, olisiko hakijalla oikeus saada toimeentulotukea (L sosiaalisesta luototuksesta 10§). Toimeentulotuki on ensisijainen tukimuoto, joten sosiaalista luottoa ei pitäisi myöntää, jos hakijalla on oikeus saada aiottuun käyttökohteeseen toimeentulotukea. Ketään ei voi pakottaa ottamaan sosiaalista luottoa eikä toimeentulotukea voi evätä luotosta kieltäytymisen takia. (HE laiksi sosiaalisesta luototuksesta 142:2002.)

Sosiaalista luottoa voidaan myöntää kunnassa asuvalle henkilölle, joka ei muulla tavalla saa rahoitusmarkkinoilta kohtuuhintaista luottoa. Varsinkin sosiaalisen luottotoiminnan alkutaipaleella jäi usein kokonaan selvittämättä henkilön mahdollisuudet saada markkinahintaista luottoa (Iivari ym. 2002, 103). Luottoa saavan henkilön lainanhoitokyky on myös arvioitava ennen lainan myöntämistä. Jotta molemmille osapuolille – erityisesti velalliselle – tulee selväksi laadittavan luottosopimuksen velvoittavuus, on luottosopimus laadittavana kirjallisena. Jo ennen luoton myöntämistä hakijalle on annettava sosiaalista luottoa koskevat keskeiset ehdot kirjallisena. (L sosiaalisesta luototuksesta 4 ja 6§.)

Laadittavassa luottosopimuksessa on mainittava luoton käyttötarkoitus ja määrä, takaisinmaksuaika sekä maksuerät. Lisäksi sovellettava korko pitää mainita. Luotosta ei saa periä mitään muita kuluja velalliselta kuin kohtuullista korkoa. Koron enimmäismäärä on enintään kulloinkin voimassa oleva vahvistettu viitekorko (KorkoL 12 §). Tämä selittyy sosiaalisen luottotoiminnan erityisyydellä; toiminnan ei ole tuottaa kaupungille liiketaloudellista voittoa, vaan auttaa hakijaa selviämään taloudellisista haasteista. Näin ollen on loogista, ettei kunta saa periä velalliselta järjestelypalkkioita tai muita tavalliseen luottosuhteeseen liittyviä kuluja. (L sosiaalisesta luototuksesta 6.2 ja 6.3§.)

Luoton hakijan maksukykyä arvioitaessa keskeiselle sijalle nousee käsite maksuvara. Maksuvaralla tässä tarkoitetaan tulojen ja menojen erotusta (Iivari ym. 2002, 49). Mikäli tuloista jää menojen vähentämisen jälkeen rahaa käytettäväksi, maksuvaran sanotaan olevan positiivinen; mikäli rahaa ei jää, maksuvara on negatiivinen. Sosiaalista luottoa voidaan myöntää siitä huolimatta, että lainan myöntämishetkellä hakijan maksuvara olisi negatiivinen. Usein juuri sosiaalisen luoton saaminen auttaa talousongelmien kanssa kamppailevaa kääntämään taloutensa maksuvaran positiiviseksi. Tyypillisimmillään tämä toteutuu, kun sosiaalisella luotolla saneerataan vanhoja korkeakorkoisia kulutusluottoja tai pienlainoja. Negatiivinen maksuvara ei siten ole myöntämisen este, mutta se tarkoittaa joissakin tapauksissa kunnalta tietoisesti korkeamman luottoriskin ottamista. (L sosiaalisesta luototuksesta 5§; Iivari ym. 2002, 49–52.) Tosin Iivarin mukaan sosiaalisen luottotoiminnan kokeilukunnissa (8 kuntaa) luototuskokeilun alusta vuoden 2003 syyskuun

välisenä aikana korkotulot olivat noin 1,8 -kertaiset verrattuna luottotappioihin (Iivari 2004, 18). Tämä osoittaa sen, että huolimatta sosiaalisen luottotoiminnan asiakkaiden erityispiirteistä, luototustoiminnan luottotappiot jäävät varsin vähäiseksi; vuonna 2013 kunnille aiheutui luottotappioita vain noin 1 % myönnettyjen luottojen määrästä (THL 2014, 3).

Kuten kaikissa luottosuhteissa, myös sosiaalisen luoton takaisinmaksussa ja sopimuksen tulkinnassa voi ilmetä ongelmia. Mikäli velallinen jättää sovitun maksuerän maksamatta, kunnalla on tietyn edellytyksin eräännyttää koko luotto (L sosiaalisesta luototuksesta 8.1§). Luottoa ei saa eräännyttää, mikäli maksusuorituksen viivästyminen johtuu jostakin velallisen elämäntilanteesta tapahtuneesta muutoksesta, kuten sairastumisesta, työttömyydestä tai muusta hänestä riippumattomasta syystä. Tällaisessa tilanteessa luoton saa eräännyttää vain, jos sopimusrikkomus olisi viivästyksen keston ja muiden syiden takia kunnan kannalta kohtuutonta. Mikäli velallinen maksaa erääntyneen suorituksen ennen kuin eräännyttäminen tulee voimaan, raukeaa kunnan eräännyttämisoikeus (L sosiaalisesta luototuksesta 8.2 ja 8.3§). Toisaalta velallisella on milloin tahansa oikeus tehdä ns. bullet-lyhennys eli maksaa koko jäljellä oleva lainasumma ilman lisäkustannuksia (L sosiaalisesta luototuksesta 7§).

4.3 Sosiaalisen luoton vaikuttavuus

Sosiaalisen luottotoiminnan ehkä keskeisin vaikutus liittyy velkaantumisen sosiaaliseen vaikuttavuuteen. Ylivelkaantuminen aiheuttaa riittämättömyyden tunnetta; kun ei saa talouttaan hallintaan, kokee helposti epäonnistuneensa ihmisenä. Tätä vaikutusta ei ainakaan vähennä kulutuskeskeinen elämäntyyli. Toisaalta pelkkä rahan antaminen ei ongelmien kanssa painivaa auta, jollei samalla pystytä puuttumaan ongelmien alkuperäisiin syihin. Juuri tämän takia korostetaan, että päätösvalta sosiaalisen luototuksen myöntämisessä tulee olla sosiaalitoimessa; samalla, kun henkilö saa apua talousongelmiinsa, saa hän apua muihin ongelmiinsa. (HE 143/2002, 13.)

Sosiaalisen luoton avulla voidaan tehokkaasti torjua hallitsemattoman taloustilanteen aiheuttamia ongelmia. Usein velkakierre johtaa ennemmin tai myöhemmin

maksuhäiriömerkintään. Elokuussa 2014 oli 367 000 suomalaisella rekisteröity maksuhäiriömerkintä (Suomen Asiakastieto Oy 2014 b). Maksuhäiriömerkinnällä on laajoja vaikutuksia ihmisen arkeen (tarkemmin luvussa 3); asunnon saaminen vaikeutuu, puhelinliittymän saaminen saattaa olla hankalaa, markkinaehtoista lainarahaa ei ole tarjolla, jopa työpaikan saaminen saattaa vaarantua. Sosiaalisen luoton avulla saatetaan ehtiä pelastamaan henkilön talous, ennen kuin vahinkoja tapahtuu. Tosin sosiaalisen luoton saaminen akuutissa kriisitilanteessa saattaa olla liian hidasta (Iivari ym. 2002, 95).

Suurten velkojen kanssa taistelevalle sosiaalisesta luotosta ei ole apua. Kunnat määrittelevät itse enimmäis- ja vähimmäisrajat lainasummille. Suurten velkamasojen hoitamiseen täytyy käyttää muista yhteiskunnan rakentamia järjestelmiä. Yksi vaihtoehto on yksityishenkilön velkajärjestely, jota haetaan tuomioistuimelta (kts. esim. Koulu & Lindfors 2013, 60–64). Velkasaneerauksessa velkojat antavat osan veloista anteeksi ja loppuosalle tehdään maksuohjelma, jonka tuomioistuin vahvistaa. Toinen mahdollisuus on Takuu-Säätiön antama lainatakaus, jolla avulla pankista nostetavalla lainalla maksetaan vanhat velat. Näin lainanhoitokulut ja mahdolliset perintä- ja ulosottokulut saadaan eliminoidua, joten velallinen säästää lainanhoitokuluissa. Takuu-Säätiön lainatakauksen määrä on 2000–34 000 euron. (Takuu-Säätiö 2014.)

Iivarin ym. (2002, 92–98) raportin mukaan luoton saaneet kokivat saamansa luoton parantaneen elämän laatua huomattavasti. Luotolla katsottiin olevan sosiaalista itsearvostusta nostava vaikutus; yksi luoton saaneista kertoi kehdanneensa pyytää tuttavien kylää pitkän tauon jälkeen, kun oli saanut hankittua luoton avulla säilyllisiä huonekaluja. Diabetesta sairastava henkilö oli saanut ostettua luottorahoilla mikroaaltouunin, joka helpotti oikeanlaisesta ruokavaliosta huolehtimista. Liikuntarajoitteista kärsivä pariskunta oli ostanut lainalla auton; näin he pääsivät käymään kauempana kaupassa ja hyvien tarjousten avulla he säästivät ruokakuluissa – samoin he pääsivät katsomaan lapsenlapsiaan useammin.

Opiskelijat ovat määrällisesti suurin yksittäinen ryhmä sosiaalisen luototuksen asiakkaina. Kun sosiaalisen luototuksen vaikutuksia ensimmäisen kerran tutkittiin

vuonna 2002, oli luoton saaneiden 734 henkilön joukossa vain 3,1 % opiskelijoita (Iivari ym. 2002, 40). Vastaava lukema vuonna 2007 oli noin 3 %; luottojen lukumäärä oli 409 (Stakes 2008, 12). Vuosien 2010 ja 2013 kuntakyselyissä opiskelijoiden lukumäärä on vakiintunut noin 40 % kaikista luotonsaajista koko maassa (THL 2014, 2). Tutkimukset eivät anna selvää vastausta opiskelijoiden määrän suhteelliseen lisääntymiseen.

Opiskelijat ovat sosiaalisen luotonuksen asiakkaina ylliedustettuja, kun verrataan opiskelijoiden määrää koko väestöön. Vuonna 2012 opiskelijoita oli 1,2 miljoonaa, mikä on noin 22 % Suomen koko väestöstä (Tilastokeskus 2014, 1). Toisaalta opiskelijat ovat elämäntilanteensa vuoksi yleensä heikommassa taloudellisessa tilanteessa kuin muut sosiaaliryhmät, koska valtaosa tuloista muodostuu sosiaalietuuksista. Monilla opiskelijoilla opintolaina muodostaa merkittävän osan opiskeluajan tuloista.

Kaikki opiskelijat eivät opintolainaa saa, vaikka haluaisivat. Kuten HE 143/2002 todetaan, opiskelijat, joilla on maksuhäiriömerkintä, voivat jatkossa osittain turvautua sosiaaliseen luottoon opintojensa rahoituksessa (HE 143/2002, 8–9). Vaikka sosiaalinen luotto on opiskelijalle hyvä mahdollisuus opintolainan valtiontakauksen puuttuessa, tarkoitus ei liene ollut, että sosiaalinen luotto olisi opintojen varsinainen rahoituskanava. Sosiaalisen luoton rooli pitäisi ennemmin mieltää väyläksi palata normaaleille luottomarkkinoille. Tosin tässä täytyy huomioda, että maksuhäiriömerkinnän poistuminen vie usein niin kauan, että opiskelija ehtii valmistua ennen tilanteen normalisoitumista.

5 TAVALLISEN LUOTON JA SOSIAALISEN LUOTON KESKEISIÄ EROJA

Markkinaehtoinen luotto ja sosiaalinen luotto eroavat toisistaan oikeudellisina ja taloudellisina ilmiöinä merkittävästi. Tässä luvussa vertaillaan näiden luottomuodon keskeisiä eroja.

5.1 Luoton myöntäjän intressit ja perittävät kustannukset

Tavallisen eli markkinaehtoisen luoton myöntää yleensä jokin rahoituslaitos. Luoton myöntäjälle toiminta on liiketoimintaa, jonka on tarkoitus olla tuottavaa. Luoton hinnoittelussa luoton hintaan täytyy sisällyttää kaikki toiminnasta aiheutuvat kustannukset. Esimerkiksi luottoja myöntävän pankin kustannuksina voidaan pitää lainattavan pääoman hankkimisesta aiheutuvia korkokuluja, hallinto- ja kiinteistökuluja ja henkilöstökuluja. Lisäksi lainoitustoiminnasta aiheutuvat luottotappiot ovat pankille kuluja, jotka on tavalla tai toisella katettava.

Sosiaalista luottoa myöntävä kunta on erilaisessa asemassa kuin rahoituslaitokset. Sosiaalisen luottotoiminnan tarkoitus on nimenomaan sosiaalinen – ei hyväntekeväisyys, vaan hyvän elämän edistäminen. Voiton tavoittelu luottotoiminnassa olisi ristiriidassa tämän tarkoituksen kanssa. Laissa sosiaalisesta luototuksesta on nimenomainen kielto olla perimättä muita kustannuksia, kuin korkolain mukainen viitekorko (L sosiaalisesta luototuksesta 6.3 ja 6.4§). Esimerkiksi maksuohjelman muutoksesta ei saa periä maksua, vaikka siitä kiistatta aiheutuu kunnalla kustannuksia.

5.2 Velallisen ominaisuudet

Rahoitusmarkkinoilla luotonhakijan tarkastelu on avainasemassa. Luoton myöntäjän on tunnettava asiakkaansa, jotta luottamussuhde voisi syntyä. Keskeinen keino on tutustuminen luotonhakijan taloudelliseen tilanteeseen (tarkemmin luvussa 2.2.). Hyvä työkalu tähän on erilaiset luottotietorekisterit, joihin rekisteröidään maksukäyttäytymisessä ilmenneet merkittävät häiriöt (esim. Suomen Asiakastieto Oy 2014 c). Saatuaan tiedot luotonhakijasta luotonantaja tekee luottopäätöksen,

jonka pohjalta luotto joko myönnetään tai evätään. Luotonantajan tekemä riskiluokitus vaikuttaa myöntämisharkinnan lisäksi luoton korkotasoon; mitä turvallisempi taloudellinen tilanne hakijalla on, sitä alempi on luotosta perittävä korko eli rahan hinta. Tyypillisimmillään lainan korko muodostuu viitekorosta sekä asiakaskohtaisesta marginaalista (esim. Aurejärvi ym. 2006, 58–60). Velallisen ominaisuudet ja tilanne vaikuttavat nimenomaan korkomarginaaliin. Lainaan sovellettavaksi valittu viitekorko määräytyy velallisesta riippumattomista syistä (kuten KorkoL 12§).

Sosiaalisen luoton kohdalla velallinen on lähtökohtaisesti ”huono asiakas”. Luottoa voidaan myöntää henkilölle, jolla ei pienten tulojen ja vähävaraisuuden takia mahdollista saada rahoitusmarkkinoilta kohtuuhintaista luottoa (L sosiaalisesta luototuksesta 4§). Tällainen asiakas ei ole rahoituslaitosten kannalta kovin houkutteleva asiakas. Toisaalta asiakkaaseen liittyvä korkea riskitaso nostaisi luoton koron velallisen kannalta kohtuuttoman korkeaksi.

5.3 Luoton hoitaminen

Velallisen taloudellinen tilanne voi parantua luottosuhteen aikana niin paljon, että häntä saattaa houkuttaa koko loppuluoton maksaminen kerralla. Tällöin velallinen säästäisi korkokuluissa. Mikäli luoton eräpäivästä ei ole sovittu, velallisella on oikeus maksaa loppuosa luotosta ilman kustannuksia. Varsinkin pankin ja velallisen kesken eräpäivä on käytännössä aina sovittu, joten velallinen joutuu yleensä korvaamaan ainakin osan luotonantajalle aiheutuneista kustannuksista, kuten luoton perustamisesta aiheutuneet kustannukset. Sen sijaan ennaikaisesta maksusta johtuvia pankin menettämiä korkotuloja kuluttaja-asiakas ei pääsääntöisesti joudu korvaamaan. (Aurejärvi ym. 2006, 34–35.) Sosiaalisen luoton osalta tilanne on hieman toisin. Velallinen saa maksaa loppuosan luotosta kerralla ilman mitään lisäkustannuksia. (L sosiaalisesta luototuksesta 7§).

Luoton myöntäjällä on yleensä oikeus eräännyttää koko luotto maksettavaksi, jos velallinen ei hoida luottoa sovitun mukaisesti (tarkemmin luvussa 2.3.). Sosiaalisen luoton osalta eräännyttämisperusteita on kavennettu siten, että sosiaalisen suoritusesteen takia kunta ei saa eräännyttää luottoa kokonaan maksettavaksi (L sosi-

aalisesta luototuksesta 8§). Tällaisia laissa mainittuja esteitä ovat muun muassa työttömyys, sairaus tai muu näihin verrattavissa oleva syy.

Luoton antajan intressi on saada velallinen suorittamaan maksunsa ajallaan. Vaikka valtaosa velallisista hoitaakin asiansa tunnollisesti, luoton hoitamisessa ilmenee toisinaan häiriöitä. Velallisen taloudellinen tilanne heikkenee eikä hän joko kykene maksamaan luottoa lainkaan tai haluaa ensisijaisesti hoitaa muut velvoitteensa ja jättää luoton hoitamatta. Velkojan on syytä tällaisessa tilanteessa käyttää kaikki lain suomat keinot rahojen saamiseksi. Keinoja on käsitelty tarkemmin luvussa 2.4.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Kyselyssä esitettiin 17 erillistä kysymystä. Kysely toteutettiin 11.12.2014–17.12.2014. Kyselyyn vastasi 425 henkilöä. Yhden henkilön vastaukset eivät olleet tallentuneet kyselyjärjestelmään, joten niitä ei voitu analysoida. Otoksen koko on siten 424 Vaasan ammattikorkeakoulun suomenkielisten koulutusryhmien opiskelijaa (n=424). Kyselytutkimusta voidaan pitää riittävän kattavana, sillä Vaasan ammattikorkeakoulussa opiskelee kaiken kaikkiaan noin 3300 opiskelijaa, joista suomenkielisiin koulutusryhmiin kuuluu noin 2950 opiskelijaa (Vaasan ammattikorkeakoulu 2015). Näin ollen kyselyyn vastasi 14,4 % kaikista kohde-ryhmään kuuluvista opiskelijoista.

6.1 Vastaajien taustatiedot

Neljä ensimmäistä kysymystä koskivat vastaajan taustatietoja. Vastaajilta kysyttiin ikää, asuinkuntaa, koulutusohjelmaa ammattikorkeakoulussa sekä kotitalouden asuvien henkilöiden määrää. Tarkempien tietojen kysymistä ei pidetty tarpeellisenä; tällä haluttiin myös varmistaa vastaajien anonymiteetti ja samalla rohkaista vastaamaan kyselyyn.

Taulukko 1. Vastaajien taustatiedot.

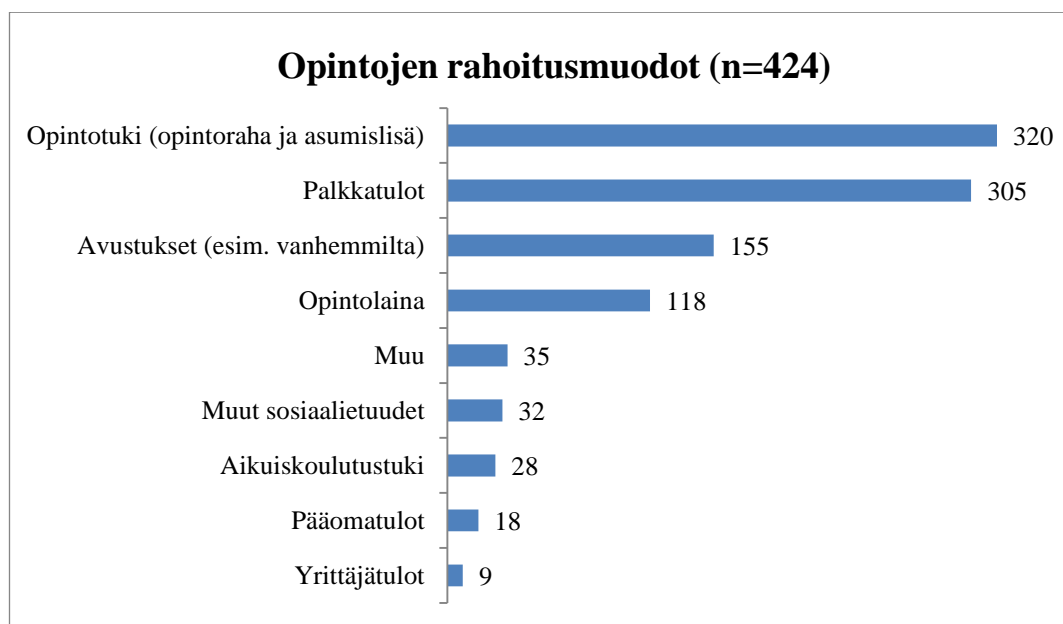
Taustatiedot (n=424)				
Ikä	alle 19 v.	20–24 v.	25–29 v.	yli 30 v.
	8	270	53	93
Asuinpaikka	Vaasa	muu Pohjanmaa	muu Suomi	
	349	61	14	
Koulutusohjelma	Liiketalous	Sosiaali- ja terveysala	Tekniikan ala	
	157	165	102	
Kotitalouden koko	1 aikuinen	2 aikuista	1 aik. + lapsi/ lapsia	2 aik. + lapsi/ lapsia
	177	169	9	69

Vastaajien jakautuminen eri ryhmiin (taulukko 1) vastaa melko hyvin tyypillisen korkeakouluopiskelijan profiilia. Tavanomainen korkeakouluopiskelija on hieman yli 20-vuotias, asuu opiskelupaikkakunnallaan ja asuu joko yksin (voi olla myös yhteisasunto) tai elämänkumppanin kanssa.

Suurin osa vastaajista kuului ikäluokkaan 20–24-vuotiaat (64 %). Vaasassa asui 82 % vastaajista. Lähes kaikki vastaajat (97 %) asuvat Pohjanmaalla (Vaasassa ja muualla Pohjanmaalla asuvat yhteensä). Koulutusaloittain vastaajat jakautuivat melko tasaisesti. Eniten oli sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoita (39 %). Liiketalouden opiskelijoita oli 37 % ja tekniikan alalla opiskeli 24 %.

6.2 Rahoituslähteet opintojen aikana

Kysymyksessä 5 kysyttiin opiskelijan käyttämiä rahoituslähteitä opintojen aikana. Vastaaja sai valita kaikki sopivat vaihtoehdot eikä valintojen määrää rajoitettu. Vähintään yksi vastaus piti antaa.

Kuvio 1. Opiskelijoiden käyttämät opintojen rahoitusmuodot.

Kuviosta 1 on nähtävissä eri rahoitusmuotojen yleisyys vastanneiden kesken. Kolme neljästä vastaajasta (75 %) sai opintotukea, joihin tässä luetaan opintoraha ja asumislisä. Lähes yhtä suuri osuus opiskelijoista (72 %) saa palkkatuloja opin-

tojen ohella. Noin kolmannes (155 vastaajaa, 37 %) sai opintojen aikana rahallista tukea erilaisten avustusten muodossa. Hieman harvempi oli ottanut opintolainaa opintojen rahoittamiseksi (28 %).

6.3 Opiskelun ohella tehtävien ansiotöiden vaikutus opiskeluun

Kysymykset 6–8 kartoittivat mahdollisen opiskelujen ohella tapahtuvan työssäkäynnin laajuutta sekä sen vaikutusta opintojen etenemiseen. Ansiotasoon liittyvän kysymyksen tulorajoiksi valittiin Kelan opintotukeen liittyvät tulorajat. Opintotukea nostettaessa vapaan tulon yläraja kuukautta kohden on 660 euroa ja vastaavasti 1970 euroa tuetonta kuukautta kohden (Kansaneläkelaitos 2015b).

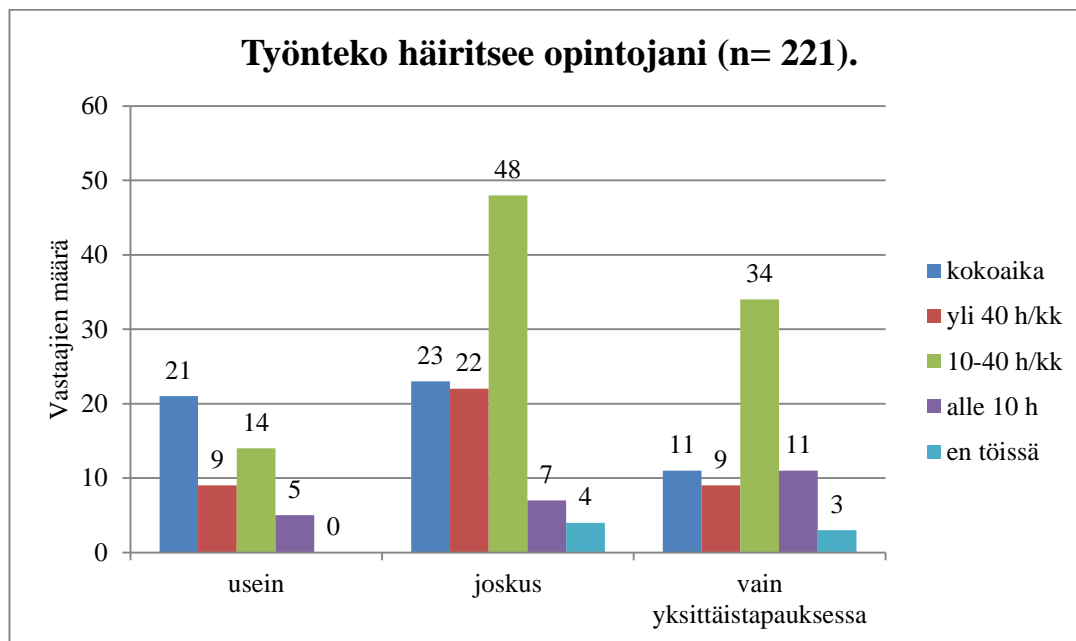
Taulukko 2. Työssäkäynti opintojen ohella: tulot ja työnteon häiritsevyys.

Työssäkäynti opintojen ohella (n=424)					
Työaika/kk	kokoaikainen	yli 40 h	10–40 h	alle 10 h	en käy töissä
	59	43	120	43	159
Ansiot/kk	yli 1970 €	660–1970 €	alle 660 €	en käy toissää	
	48	91	127	158	
Onko työnteko häirinnyt usein opintojasi?	usein	joskus	vain yksittäisissä tilanteissa	ei koskaan	en käy töissä
	49	104	68	56	147

Taulukkoon 2 on kerätty tiedot vastauksista kolmeen kysymykseen, jotka lähestyvät työskentelyä opintojen ohella eri näkökulmista. Opintojen ohella töissä kävi 265 opiskelijaa (63 % kaikista opiskelijoista). 59 opiskelijaa työskenteli kokoaikaisesti. 43 ilmoitti kuukausittaiseksi työajaksi yli 40 tuntia. 120 opiskelijan työaika oli 10–40 tuntia kuukaudessa. Ansiotaso useimmilla vastaajilla jää alle 660 €; 127 opiskelun ohessa työskentelevistä ansaitsi alle 660 € kuukaudessa. 48 vastaajaa tienasi yli 1970 € kuukaudessa.

Vaihtoehtoon ”en käy töissä” valinneiden määrä vaihtelee hieman kysymysten välillä. Rahoitusmuodoista kysyttäessä (luku 7.2.) 305 vastaajaa ilmoitti saavansa

ansiotuloja opintojen rahoittamiseksi. Verrattuna kysymysten 6–8 vastauksiin kokonaismäärässä on 40 vastaajan ero. Tämä selittyy sillä, että osa vastaajista on kesällä töissä, mutta kuitenkin pitää sitä opintojen ohessa työskentelynä. Kysymysten 6–8 vastauksissa ”en käy töissä” vaihtoehdon valitsi 159, 158 ja 147 vastaajaa. Vaihtelu johtunee huolimattomuudesta lomakkeen täyttämisessä tai kysymykset ovat olleet epätarkkoja tai liian tulkinnan varaisia.

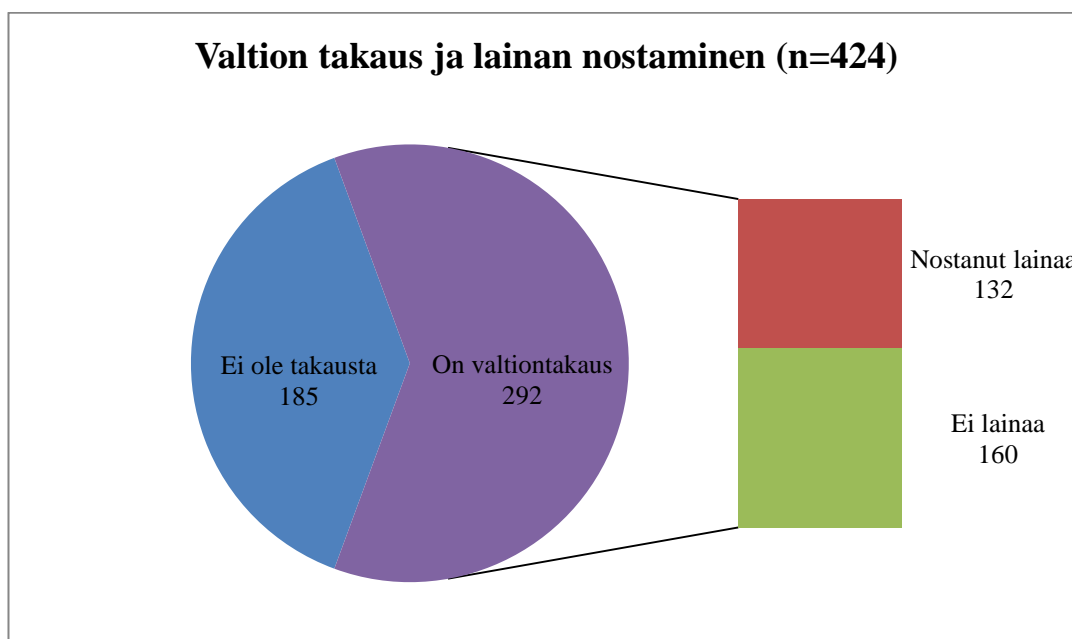

Kuvio 2. Opintojen ohessa työskentelyn häiritsevyys suhteessa opintoihin.

Kuviosta 2 ilmenee pylväskaaviona ja numeroina, kuinka opiskelijan työmäärää vaikutti kokemukseen siitä, kuinka paljon työnteke häiritsee opintoja. Tiedot on saatu ristiintaulukoimalla kahden kysymyksen vastaukset. Kaikista vastaajista 52 % (221 vastaajaa) piti työssäkäyntiä opintojen ohella ainakin yksittäistapauksessa opintoja häiritseväenä. Työssäkäyvistä vastaajista 153 (55 %) oli sitä mieltä, että töiden tekeminen häiritsee opintoja ”usein” tai ”joskus”. ”Usein” vastanneista 21 henkilö työskentelee kokoaikaisesti, 9 yli 40 tuntia ja 14 vastaajaa 10–40 tuntia kuukaudessa. ”Joskus” vaihtoehdon valinneista melkein puolet (48 vastaajaa, 46 % vaihtoehdon valinneista) työskenteli 10–40 h kuukaudessa.

6.4 Opintolainan valtiontakaus ja opintolainan nostaminen

Kysymykset 9–11 liittyivät opintolainakokonaisuuteen. Vastaajilta kysyttiin tietoa opintolainatakauksesta sekä mahdollisesti nostetun opintolainan määrästä. Se pyydettiin ilmoittamaan 100 € tarkkuudella, jotta vastaaminen olisi helpompaa eikä tietoa tarvitsisi tarkistaa erikseen, vaan muistinvarainen tieto tässä tapauksessa riitti.

Kuvio 3. Opintolainatakauksen saaneiden ja lainaa nostaneiden määrä.

Kuviosta 3 ilmenee, että vastaajista 292:lla (56 %) oli valtiontakaus opintolainalle. 132 lainatakauksen saaneista oli nostanut opintolainaa (31 % kaikista vastaajista). 160 ei ollut nostanut ollenkaan opintolainaa. Yhteensä vastaajia oli 424 opiskelijaa.

Kysymyksessä 11 kysyttiin mahdollista syytä, jonka takia vastaaja ei ole nostanut opintolainaa. Tähän kirjoitettiin avoin vastaus. Usein toistuvia syitä lainan nostamattomuudelle olivat muun muassa haluttomuus velkaantua, ei ollut tarvetta opintolainalle ja työskentely, josta saatavilla tuloilla opiskelija kertoivat pärjäävänsä. Viisi vastaajaa ilmoitti avoimessa vastauksessa syyksi maksuhäiriömerkinnän. Eräs vastaajista kertoi, ettei voi nostaa opintolainaa, koska ei ole oikeutettu opin-

torahaan. Toisaalta moni kertoi, että he käyttävät keräämiään säästöjä opintojen rahoittamiseen.

Opintolainaa nostaneiden 132 kesken vaihtelut lainan määrässä olivat isot. Pienin nostettu lainasumma oli 200 €; suurin lainamäärä oli 20 000 €. Keskiarvo oli 3804,55 €. Lainamäärien moodi (kappalemäärältään yleisin arvo) oli 1600 €. Mediaani (keskimmäinen arvo kaikkien lainojen joukosta) oli 2700 €. Keskihajonta oli 3176,71 € (ero keskimäärin keskiarvoon nähden).

Luvussa 7.2. esitellyssä eri rahoitusmuotoja käsittelevässä kysymyksessä 118 vastaajalla (28 %) ilmoitti nostaneensa opintolainaa. Tässä kysymyksessä opintolainaa ilmoitti nostaneensa 132 vastaajaa (31 %). Eri kysymyksiin annetut vastaukset ovat keskenään hieman epäjohdonmukaisia. Varsinaista opintolainaa koskevaa kysymystä voidaan pitää luotettavampana, sillä siinä kysytään nimenomaisesti vain opintolainaa koskevia tietoja vaihtoehdoilla ”kyllä/ei”. Opintojen rahoitusmuotoihin liittyvässä kysymyksessä valinta ”opintolaina” on saattanut jäädä vahingossa pois, kun taas opintolainakysymykseen oli pakko vastata, jotta saattoi siirtyä seuraavaan kysymykseen.

6.5 Opiskelijoiden oman talouden hallinta

Kysymyksillä kartoitettiin opiskelijoiden kokemuksia oman talouden hallinnasta. Lomakkeen laatimisvaiheessa kyselylomakkeen laatimisohjelmaan kirjattiin tilasto-ohjelmia varten tallentuvat arvot, jotta tietoja on helpompi käsitellä. Laatimisvaiheessa tämän monivalintaosion vastausvaihtoehdot asetettiin tallentumaan kaikki arvolla 1. Tämän takia huolimatta siitä, minkä vaihtoehdon vastaajat valitsivat (usein/joskus/harvoin/ei koskaan), vastauksen arvoksi tallentui numero 1. Kysymysten 12–16 vastausten tallentaminen siten epäonnistui eikä niitä voitu analysoida.

6.6 Maksuhäiriöt

Kysymyksessä 17 kysyttiin opiskelijoiden maksuhäiriöistä. Sosiaalisen luoton saamisen edellytyksenä on, ettei hakija voi saada muuten kohtuuhintaista lainaa. Toisaalta muut sosiaalityöt, kuten toimeentulotuki ja opintotuki, ovat ensisijai-

sia sosiaaliseen luottoon nähden. Jos henkilöllä on rekisteröity maksuhäiriömerkintä, on opintolainan valtioneuvoston takauksen saaminen ja siten opintolainan nostaminen lähes mahdotonta. Opiskelijan osalta ainoastaan opintolainaa voitaneen pitää sosiaalisen luotonuksen lainsäädännön tarkoittamana kohtuuhintaisena lainana.

Kymmenellä vastaajalla on luottotietojärjestelmään rekisteröity maksuhäiriömerkintä (2,4 % vastaajista, $n=424$). Kolme henkilöä vastasi, että heille on rekisteröinnistä huolimatta myönnetty opintolainan valtioneuvoston takaus. Kahdella oli opintolainaa, joka on ilmeisesti otettu ennen maksuhäiriön rekisteröintiä.

Rekisteröidyt edustivat kaikkia neljää ikäluokkaa; alle 19 v. 1 henkilö, 20–24 v. 1, 25–29 v. 3 ja yli 30 v. ikäluokkaan kuului 5. Vastaajista kuusi asui Vaasassa. Kolme ilmoitti asuinpaikakseen muu Pohjanmaa ja yksi asuu muualla kuin Pohjanmaan alueella. Vastaajista kahdeksan opiskeli sosiaalia; liiketalouden ja tekniikan alan opiskelijoita oli kumpiakin yksi. Kuusi henkilöä ilmoitti käyvänsä töissä opintojen ohella; yhden mukaan työnteke häiritsee opiskelua usein, kahden mielestä joskus ja kolme vastasi, että vain yksittäisissä tilanteissa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA TYÖN ARVIOINTI

7.1 Johtopäätökset

Akavan (2012, 25) tekemän jäsentutkimuksen mukaan 48 % ammattikorkeakouluopiskelijoista käy töissä opintojen ohessa. Tilastokeskuksen (2014) tietojen perusteella tämä on vielä yleisempää; 57 % ammattikorkeakouluopiskelijoista tekee töitä opintojen ohella. Näihin tietoihin verrattuna Vaasan ammattikorkeakouluopiskelijoista useampi tekee töitä (63 %) ja työllisyystilanne Vaasan seudulla on muuta maata parempi.

Vaikka opintojen ohella työskentelevistä 83 % (221 vastaajaa) kertoi opintojen häiriintyvän ainakin joskus, ei työskentelyn vaikutusta tule pitää vain negatiivisena seikkana opintoihin nähden. Ikänsä takia moni vastaaja saattaa olla ensimmäisessä työpaikassaan, jolloin kaikkia työkokemus voidaan pitää hyvänä asiana tulevan oman uran kannalta. Työssäkäynnin hyvänä puolena on luonnollisesti pidettävä myös työstä saatavia ansiotuloja. Monen kohdalla työssäkäynti mahdollistaa paremman elintason ja näin vältetään opintojen aikainen velkaantuminen.

Opintolainaa oli nostanut 132 vastaajaa (31 %, n=424). Tilanne on lähes sama koko maan osalta. Vuonna 2014 ammattikorkeakoulututkintoon johtavassa koulutuksessa opiskeli 128 500 opiskelijaa, joista 41 700 (32 %) oli nostanut opintolainaa. Keskimääräinen opintolaina sen sijaan on valtakunnallisella tasolla lähes 2000 euroa suurempi kuin tähän kyselyyn vastanneiden lainamäärä. Jakamalla tarkempaa informaatiota opiskelijoille ja korostamalla opintolainasta saatavia hyötyjä, voitaisiin yhtäältä lisätä opintolainan ottamista ja toisaalta rohkaista opiskelijoita ottamaan opintolainaa useammin. Parhaan hyödyn rahoista opiskelija saisi, jos lainaa ottamalla pystyisi vähentämään opintoja häiritsevää työntekoa.

Tämän tutkimuksen perusteella Vaasassa on opiskelijoita, jotka jäävät paitsi yhdestä opintososiaalisesta edusta eli opintolainasta. Kyselyyn vastanneista Vaasassa asuvista kuusi (1,4 % vastaajista, n=424) kertoi, että heillä on tällä hetkellä rekisteröity maksuhäiriömerkintä. Koko Pohjanmaan alueella määrä on yhdeksän vastaajaa. Merkintä estää muun muassa opintolainan saamisen. Tutkimuksessa ei

nimenomaisesti selvitetty, täyttäisivätkö he sosiaalisen luototuksen myöntämisen kriteerit tai olivatko he halukkaita sitä ottamaan.

Mikäli tulosta voidaan pitää edes suuntaa-antavana ja sen avulla yleistetään tilanne koskemaan kaikkia vaasalaisia korkeakouluopiskelijoita, joita on noin 12 000 (Vaasan kaupunki 2015), päädytään noin 170 henkilöön, joilla olisi maksuhäiriömerkintä. Voi olla, että koko opiskelijamassasta löytyy 170 henkilöä, joilla on maksuhäiriömerkintä, mutta tämä ei automaattisesti tarkoita kaikkien olevan automaattisesti sosiaalisen luototuksen tarpeessa. Opiskelijoilla yleisesti tarve on huomattavasti todennäköisempi kuin muulla väestöllä. Tästä kertoo se, että opiskelijat ovat olleet useamman vuoden suurin sosiaalisen luototuksen asiakasryhmä (THL 2014). Koko 170 henkilön joukosta sosiaalisen luototustoiminnan asiakkaita voisi löytyä muutamia kymmeniä. On myös huomioitava, etteivät kaikki heistä tulisi samanaikaisesti toiminnan asiakkaita. Kun uusi yhteiskunnallinen palvelu aloitetaan, on tyypillistä, että alkuvaiheessa asiakkaita on enemmän ja määrän vakiintuminen vie usein vuosia (Iivari 2002, 23).

Opintolainan korvaaminen sosiaalisella luotolla johtaisi luoton saaneen opiskelijan kohdalla erääseen pieneen, rakenteista johtuvaan taloudelliseen tappioon. Opintojaan valtion takaamalla opintolainalla on mahdollista saada tietyin edellytyksin niin kutsuttu opintolainahyvitys, entinen opintolainavähennys (Opintotukilaki 15 c-g§ 65/1994). Opintolainahyvityksen määrä on 40 % opintolainasummasta, joka ylittää 2500 euroa. Esimerkiksi 10 000 euron opintolainasta hyvitys on $7\,500 \cdot 0,40 = 3\,000$ euroa. Tämän takia opiskelijan kannattaisi niin pian kuin mahdollista siirtyä sosiaalisen luoton käytöstä varsinaisen opintolainan käyttöön, ettei yksi valtion tarjoamista opintolainaan liittyvistä eduista jäisi käyttämättä. Tosin täytyy huomioda, ettei tilanteessa, jossa sosiaalinen luotto on käytännössä ainoa vaihtoehto, ole välttämättä varaa valita huonojen mahdollisuuksien väliltä.

7.2 Jatkotutkimusaiheita

Sosiaalisen luototuksen tutkiminen on ollut vähäistä Suomessa. Aiheeseen liittyen on tehty muutamia pro gradu -töitä. STM on teettänyt useita raportteja, joissa tutkitaan sosiaalisen luototuksen vaikuttavuutta ilmiönä ja erityisesti sosiaalisia hyö-

tyjä painottaen (kuten Iivari 2002 ja 2004). Sosiaalisen luototuksen taloudellista vaikuttavuutta ei ole kattavasti tutkittu. Tämä saattaa johtua toiminnan monitasoisuudesta; voi olla hankala osoittaa luototustoiminnasta seuraavia taloudellisia hyötyjä muiden sosiaalimenojen vähenemisenä. Aiheesta soisi silti tehtävän tutkimusta.

Sekä Tilastokeskus että Kela keräävät kattavia tilastoja sekä opintolainoihin että opiskeluaikoihin liittyen. Tämän kyselyn perusteella kävi ilmi, että moni opiskelija kokee työnteon usein häiritsevän opiskelijan ”päätyötä” eli opintoja. Samoin opintolainojen määrissä on suuria vaihteluita opiskelijoiden kesken. Opintojen ohella tehtävän työnteon vaikutuksista olisi kiinnostavaa saada uutta tietoa. Tämän tutkimuksen mukaan vaasalaisopiskelijat tekevät useammin töitä kuin muualla Suomessa. Tässä tutkimuksessa ei kysytty, missä vaiheessa vastaajien opinnot ovat. Jatkotutkimuksissa voisi selvittää, jakautuuko lainanotto tai toisaalta työnteoko opintojen ohella tasaisesti vai tehdäänkö tyypillisesti tietyssä vaiheessa opintoja enemmän töitä. Tässä tutkimuksessa ei selvitetty, voisiko työnteon vähentäminen lainanottoa kasvattamalla nopeuttaa opiskelijoiden tutkinnon valmistumista.

7.3 Opinnäytetyöprosessin itsearvio

Työn aloittaminen tuntui vaikeimmalta. Löysin pienellä vaivalla ja enemmän kuin tarpeeksi luottosuhteeseen liittyvää kirjallisuutta. Samoin sosiaalisesta luototuksesta löytyi riittävästi sopivia – joskin hieman vanhahtavia – raportteja erityisesti luototustoiminnan vaikuttavuuteen liittyen. Mitä enemmän luin, sitä korkeammaksi nousi kynnyks aloittaa kirjoittaminen.

Ongelmia sen sijaan tuotti kysymyslomakkeen laatiminen: mitä kysyn?, miten kysyn?, mihin näin kysymällä saan vastauksen?. Vasta tuloksia analysoidessani ymmärsin, että miten suuri merkitys kyselylomakkeen laatimisvaiheella oli. Pidin sitä alun perin välttämättömänä pahana, mutta jouduin lopulta toteamaan, että olisin säästynyt paljon vaivalta ja harmailta hiuksilta, jos olisin paneutunut syvemmin lomakkeen laatimiseen. (Ronkainen ym. 2011, 102)

Lomaketta laatiessa minulle kävi harmillinen virhe. Luvussa 6.5. kerroin, että opiskelijoiden taloustaitoja koskevien vastausten tallentuminen järjestelmään epäonnistui. Laatimisvaiheessa sen kummemmin asiaa ajattelematta asetin kaikille vastausvaihtoehtojen tallentuvaksi arvoksi luvun 1. Tästä luonnollisesti oli seurauksena se, että oli vastaus ”aina” tai ”ei koskaan”, vastaukseksi raporttiin tallentui luku 1. Kuten totesin lomakkeen laatimisen osalta, myös sen testaukseen olisi pitänyt paneutua syvemmin ja käyttää myös tuloksien tutkimiseen aikaa jo ennen lomakkeen julkaisua. Jälkikäteen lomaketta ei tietenkään saa eikä teknisesti edes voinut muuttaa. Ikäväksi yllätykseksi tallentuvia arvoja tilasto-ohjelmaan ei voinut muuttaa, joten yhden osion vastauksen jouduin kokonaan sivuuttamaan.

Olisin halunnut tehdä lomakkeesta niin sanotusti reaktiivisen. Tarkoitin tällä sitä, että lomake olisi tunnistanut aiemmista vastauksista esimerkiksi sen, että onko henkilöllä opintolainaa. Jos aiempien vastausten mukaan lainaa oli, lomake ei olisi tarjonnut lainkaan kysymystä ”jos sinulla ei ole lainaa, niin kirjoita tähän mahdollisia syitä”. Tämä olisi tehnyt lomakkeesta käyttäjäystävällisemmän, mutta en onnistunut tekemään näin toimivaa lomaketta lukuisista yrityksistä huolimatta. Olisin tarvinnut teknistä apua reaktiivisuuden toteuttamisessa, mutta lopulta hylkäsin koko ajatuksen, koska kysely oli muutenkin niin lyhyt.

Parhaiten onnistuin vastaajien aktivoinnissa. Ennakko-odotuksista huolimatta vastauksia tuli huikeat 424. Alun perin arvelin saavani joitakin kymmeniä vastauksia ja murehdin jo etukäteen pientä tutkimusotosta, josta ei saisi minkäänlaista analyysiä tehtyä; toisin kävi. Onnistuin kirjoittamaan motivoivan saatekirjeen. Kerroin tekeväni tutkimusta opintojen rahoitusmuodoista enkä nimennyt tutkimustani suoraan sosiaaliseen luototukseen liittyväksi. Korostin kyselyyn vastaamisen helppoutta kertomalla, että siinä on vain 17 kysymyksen pituinen, eikä vastaaminen vie kuin pari minuuttia.

LÄHTEET

- Akava. 2012. Jäsentutkimus 2012. Viitattu 15.1.2015.
http://issuu.com/akava/docs/akavan_opiskelijoiden_jasentutkimus_2012/25?e=6992528/1515565
- Aurejärvi E. & Hemmo M. 2006. Luotto-oikeuden perusteet. 2. painos. Talentum Media Oy. Helsinki.
- DanskeBank. 2014. Lainanhakijan muistilista. Viitattu 11.11.2014.
<https://www.danskebank.fi/fi-fi/Henkilöasiakkaat/lainat/Asuntolainat/Pages/asuntolaina.aspx?tab=3#tabanchor>
- Eliasson, A. 2010. Kvantitativ metod från början. Lund. Studentlitteratur AB.
- HE 142/2002. HE laiksi sosiaalisesta luototuksesta.
- Hemmo, M. 2013. Velvoiteoikeuden perusteet. Helsinki. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.
- Hoppu E. & Hoppu K. 2007. Kauppa- ja varallisuus-oikeuden pääpiirteet. 11. painos. WSOY Lakitieto. Helsinki.
- Iivari J. 2004. Sosiaalisten luottojen takaisinmaksu. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 4.11.2014.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3473.pdf&title=Sosiaalisten_luottojen_takaisinmaksu_fi.pdf
- Iivari J., Piirainen K. & Siltaniemi A. 2002. Sosiaalinen luototus – vaikuttavuus- ja kokonaisarviointi. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 3.11.2014.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/113939/sosluototus.pdf?sequence=1>
- Ikääntyneiden, vammaisten, sosiaalisen luototuksen ja lasten päivähoidon tilastokysely kuntiin 2007. 2008. Stakes. Viitattu 4.11.2014.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77770/Tt20_08.pdf?sequence=1
- Kalmi, P. & Ruuskanen O. 2014. Taloudellinen lukutaito Suomessa - haastattelututkimus.
- Kansaneläkelaitos. 2015a. Perustoimeentulotuen siirto Kelaan 2017. Luento, Anne Neimala. Viitattu 17.1.2015. <http://www.slideshare.net/Kela-Fpa/perustoimeentulotuen-siirto-kelaan-vuonna-2017>
- Kansaneläkelaitos. 2015b. Opiskelija omat tulot -ohjeet. Viitattu 13.1.2015.
http://www.kela.fi/tulot_opiskelijan-omat-tulot
- Koulu, R. & Lindfors H. 2013. Velkavastuun toteuttaminen luottoyhteiskunnassa. Helsinki. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Kuisma, M. & Keskisarja, T. 2012. Erehtymättömät: tarina suuresta pankkisodasta ja liikepankeista Suomen kohtaloissa 1862–2012. Helsinki. WSOY.

Kuluttajaliitto. 2015. Viitattu 9.1.2015.

http://www.kuluttajaliitto.fi/teemat/kuluttajan_talous/raha-asiat_ja_niiden_hoito/maksuhairiomerkit_ja_sen_vaikutukset

L 13.6.1929/228. Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista.

L 31.7.1947/622. Velkakirjalaki.

L 20.1.1978/38. Kuluttajansuojalaki.

L 20.8.1982/633. Korkolaki.

L 21.1.1994/65. Opintotukilaki.

L 19.3.1999/361. Laki takauksesta ja vierasvelkapanttauksista.

L 22.4.1999/513. Laki saatavien perinnästä.

L 22.4.1999/523. Henkilötietolaki.

L 20.12.2002/1133. Laki sosiaalisesta luottotuksesta.

L 11.5.2007/527. Luottotietolaki.

Niemi, M. 2014. Luotto-oikeus. Viro. Talentum.

Nordea. 2014. Verkkopankin Lainat– osio. Viitattu 11.11.2014.

http://www.nordea.fi/Henkil%c3%b6asiakkaat/Lainat/Asumisen+rahoitus/701204.html?WT.svl=mega-menu_lainat_category_asumisen-rahoitus

Muttilainen, V. 2007. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedontantoja 75. Velkajärjestelyt tuomioistuimissa. Velalliset ja maksuohjelmat vuonna 2005. Helsinki. <http://hdl.handle.net/10138/152542>

Oikeusministeriö. 2015. Ota kantaa -verkkopalvelu. Viitattu 9.1.2015.

[https://www.otakantaa.fi/sosiaalinenluototus#Keskustelu:%20Mit%c3%a4%20teh d%c3%a4,%20kun%20s%c3%a4%c3%a4st%c3%b6j%c3%a4%20ei%20ole%20e ik%c3%a4%20pankki%20my%c3%b6nn%c3%a4%20lainaa?Vad_ska_man_göra_när_man_inte_har_besparingar_och_banken_inte_beviljar_lån?\(28324\)](https://www.otakantaa.fi/sosiaalinenluototus#Keskustelu:%20Mit%c3%a4%20teh d%c3%a4,%20kun%20s%c3%a4%c3%a4st%c3%b6j%c3%a4%20ei%20ole%20e ik%c3%a4%20pankki%20my%c3%b6nn%c3%a4%20lainaa?Vad_ska_man_göra_när_man_inte_har_besparingar_och_banken_inte_beviljar_lån?(28324))

Oppilaitosten opiskelijat ja tutkinnot 2012. 2014. Tilastokeskus. Viitattu

4.11.2014. http://www.stat.fi/til/opiskt/2012/opiskt_2012_2014-01-29_fi.pdf

Osuuspankki. 2014. Lainan hakeminen –ohjeet. Viitattu 11.11.2014.

<https://www.op.fi/op/henkiloasiakkaat/lainat/lainan-hakeminen?id=20100&srcpl=8>

Parpola, A. & Kiljala, J. 2005. Hyvä vai paha tieto? Suomalaisen luottotietotoinnin vaiheet. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Penttinen, E. Sähköposti 14.11.2014.

Ronkainen, S, Pehkonen, L, Lindblom-Ylänne, S & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki. WSOYpro Oy.

Sosiaalinen luototus 2013 - Kuntakyselyn osaraportti. 2014. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 3.11.2014. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014062729544>

Suomen Asiakastieto Oy. 2014 a. Lehdistötiedote 9.12.2014. Viitattu 11.12.2014. <http://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto/uutishuone>

Suomen Asiakastieto Oy. 2014 b. Lehdistötiedote 10.8.2014: Maksuhäiriöisten henkilöiden määrä jatkaa kasvamista. Viitattu 4.11.2014. <http://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto/uutishuone>

Suomen Asiakastieto Oy. 2014 c. Henkilöpalvelut. Viitattu 13.11.2014. <http://www.asiakastieto.fi/web/fi/tuotteet-ja-palvelut/riskienhallinnan-palvelut/henkilopalvelut>

Suomen Pankki. Verkkosivut. Korot. Viitattu 28.1.2015. <http://www.suomenpankki.fi/fi/Pages/default.aspx>

Standardi 2.4 Asiakkaan tunteminen - rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen. 2010. Finanssivalvonta Fiva. Viitattu 6.11.2014. <http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Saantely/Maarayskokoelma/Rahoitussektori/>

Takuu-Säätiö. Takuu-Säätiön takaus. Järjestelyluotto. Viitattu 4.11.2014. <http://www.takuu-saatio.fi/takuu-saation-takaus/jarjestelyluotto/>

THL. 2014. Kuntakyselyn osaraportti. Viitattu 4.11.2014. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014062729544>

Tilastokeskus. 2014. Ammattikorkeakoulukoulutus. Viitattu 15.1.2015. <http://www.stat.fi/til/akop/index.html>

Tilastokeskus. 2014. Opiskelijoiden työssäkäynti. Viitattu 15.1.2015. <http://www.stat.fi/til/opty/>

Vaasan kaupunki. 2015. Tietoa Vaasasta -verkkosivu. Viitattu 15.2.2015. http://www.vaasa.fi/Suomeksi/Etusivu/Tietoa_Vaasasta

Vaasan kaupunki. 2012. Sosiaali- ja terveystieteiden lautakunta, pöytäkirja 188/2012.

Vaasan seutu -verkkoportaali. 2015. Vamk Yourself. Viitattu 29.1.2015. <http://vaasanseutu.fi/opiskele-vaasassa/vamk/>

VNA 2.9.2010/789. VNa luottosopimuksesta kuluttajalle annettavista tiedoista.